

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Joosep Part

KURITEGUDE AVASTAMINE LAHENDATUD
KURITEGUDE KAUDU, LAPSEEALISE SUHTES
TOIMEPANDUD SEKSUAALKURITEGUDE NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:

Tanel Tiks, BA

Muraste 2014

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: mai 2014
Lõputöö pealkiri: Kuritegude avastamine lahendatud kuritegude kaudu, lapsealise suhtes toimepandud seksuaalkuritegude näitel	
Töö autor: Joosep Part	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte:</p> <p>Lõputöö on 47 leheküljel ning koosneb kolmest osast ja sisaldab kahte lisa. Põhiosa on 43 lehel ja lisad on neljal lehel. Lõputöö koostamisel on kasutatud 30 allikat, millest 19 on võõrkeelsed. Töö on kirjutatud eesti keeles.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada, kas laste vastu suunatud seksuaalkuritegude avastamine lahendatud seksuaalkuritegude kaudu on võimalik.</p> <p>Eesmärgi saavutamiseks töötas autor läbi peamiselt inglise keelset, erialast kirjandust ja viis kvalitatiivse uuringu käigus läbi seitse poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuud viidi läbi prefektuuride lastekaitsetalituste ja –teenistuse juhtidega ja ühe, vähemalt kahe aastase töökogemusega, menetlejaga igast prefektruurist. Uuringu käigus saadud tulemusi on töö empiirilises osas analüüsitud ja võrreldud peatükkides 1 ja 2 toodud teoreetilise käsitlusega.</p> <p>Töö tulemusena selgus, et lapsealiste suhtes toimepandud kuritegusid saab avastada lahendatud kuritegude kaudu. Eestis kasutatakse selleks põhiliselt füüsilisi tõendeid, mis võimaldavad siduda kurjategijat ohvri ja kuriteoga. Välismaal kasutatakse lisaks ka profileerimist, mis võimaldab kuritegusid avastada lahendatud kuritegude kaudu. Samuti selgus, et lastekaitsetalituste spetsialistid on huvitatud Eestis profileerimise kasutamisest ja vastavalt sellele tegi lõputöö autor 3 ettepanekut, mis on kirjas kokkuvõttes.</p>	
Võtmesõnad: Ülekuulamine, füüsilised tõendid, profileerimine, <i>modus operandi</i> , rituaalid	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Interrigation, physical evidence, profiling, <i>modus operandi</i> , rituals	
Säilitamise koht: Politsei- ja piirivalvekolledži raamatukogu	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Aivar Toompere	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Tanel Tiks	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
MÕISTETE SELGITUSED	4
SISSEJUHATUS	5
1. LAPSEEALISTE VASTU SUUNATUD SEKSUAALKURITEGUDE UURIMINE KRIMINALISTIKALISTE MEETODITEGA	7
1.1 Kannatanu ülekuulamine	7
1.2 Lapse seksuaalse väärkohtleja ülekuulamine	10
1.3 Füüsilised tõendid lapsealiste vastu suunatud seksuaalkuritegudes	12
2. LAPSEEALISTE VASTU TOIMEPANDUD SEKSUAALKURITEGUDE UURIMINE LÄBI PROFILEERIMISE	16
2.1 Profileerimine	16
2.2 <i>Modus operandi</i> ja rituaalide analüüs	19
3. UURIMUS LAPSEEALISTE VASTU SUUNATUD SEKSUAALKURITEGUDE AVASTAMISEST LAHENDATUD SEKSUAALKURITEGUDE KAUDU	23
3.1 Uurimuse eesmärk ja valim	23
3.2 Uurimismeetodi valik ja andmete kogumine	24
3.3 Üldinformatsioon laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite lahendamisel Eestis	25
3.4 Lapsealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude avastamisel kasutatavad uurimismeetodid	27
3.5 Kurjategija retsidiivsus lapsealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude puhul	31
3.6 Lapsealiste vastu toimepandud kuritegude puhul rakendatavad karistusliigid ja valdkonna arengusuunad	33
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY	40
VIIDATUD ALLIKAD	41
LISAD	44
Lisa 1. Intervjuu küsimustik	44
Lisa 2. Lapse seksuaalse väärkohtleja olemus	45

MÕISTETE SELGITUSED

Vabajutustus – e. kaasamine, tähendab seda, et uurija innustab inimest andma tema arvates tähtsat informatsiooni selliselt nagu ta ise soovib. (Menetlustaktika 09.03.2014)

Isikuline tõend - ütlused. (Kergandberg, Järvet, Ploom, Jaggo 2004:22)

Patognoomne (inglise: pathognomonic) - haigusnäht, mille esinemine osutab suure tõenäosusega teatud diagnoosile. (Terminibaas 12.02.2014)

Lapsealine - noorem kui neljateistaastane isik. (Sootak, Pikamäe 2011:423)

Fantaasia – kujutlusvõime, väljamõeldis. (Eesti ... 2013)

Onaneerimine – käsikiimlema. (Eesti ... 2013)

Ejakulatsioon - seemnepurse. (Eesti ... 2013)

Latentne – varajatud, peidus olev. (Eesti ... 2013)

Retsidiivne - korduv. (Eesti ... 2013)

Genitaal – suguelund. (Eesti ... 2013)

Perianaalne nahk (inglise: perianal skin) – aanust ümbritsev nahk. (What is ... 2013)

Modus operandi ehk MO – spetsiifiline tegevus, et kuritegu toimepanna. (Mauro 2010)

Rituaal - korduv osalemine seksuaalses tegevuses, mingil kindlal käitumuslikul viisil, et rahuldada seksuaalset vajadust. (Lanning 2010)

SISSEJUHATUS

Laste mis tahes moel seksuaalne kuritarvitamine on ebanormaalne ja ühiskonnas taunitav nähtus. Erinevates kultuurides ja riikides on sellisesse nähtusesse suhtunud kahetiselt, kuid tänapäeval on üha rohkemad riigid ja inimesed hukka mõistmas sellist sallimatut käitumist. Euroopa Liit, aga ka paljud teised rahvuslikud ja rahvusvahelised organisatsioonid, riigid ja rahvused on asunud võitlusesse laste seksuaalse väärkohtlemisega. K.a Eesti, mis 2005 aastal kinnitas Laulasmaa deklaratsiooniga üheks prioriteetseks suunaks ka laste vastu suunatud seksuaalkuritegude vähenemise (Justiitsministeerium 2005).

Laste seksuaalse väärkohtlemise näol on tegemist väga latentse kuriteoliigiga, mille puhul palju juhtumeid ei jõuagi lastekaitsespetsialistide või politseini ning juhtudel, kui need jõuavadki menetlusse, on selliste kuritegude uurimine ja avastamine keeruline. Kuna kontaktne, laste ja eriti alla 14-aastaste laste, seksuaalne väärkohtlemine avaldab ohvri vaimsele ja füüsilisele tervisele kõige rängemat mõju, siis autor vaatleb ja analüüsib töös sellist liiki kuritegusid, mis hõlmavad laste kontaktset väärkohtlemist. Samuti vaatleb lõputöö autor ainult pereväliste väärkohtlemiste uurimist ja avastamist, kuna peresiseste juhtumite puhul on kahtlustatavate arv väike ning oletatav kurjategija teada.

2012 aastal registreeriti Eestis 400 seksuaalkuritegu, mis võrreldes 2011. aastaga on 22% rohkem. 76% neist kuritegudest oli toime pandud alaealiste suhtes. Otseselt vägistamise juhtumitest 38% on suunatud laste vastu. Esile saab tuua ka seksuaalse enesemääramise kuriteo eest varasemalt karistatud isikute poolt toime pandud vägistamise arvu kasvu: 22% ehk 9-lt 29-le. (Kuritegevus Eestis 2012) Mitmed spetsialistid ja uuringud aga ütlevad, et politseini jõuavad vähem kui pooled seksuaalse väärkohtlemise juhtumid.

Lisaks eelpool toodule kinnitab teema aktuaalsust ka asjaolu, et varasemalt on kirjutatud mõningad lõputööd seoses laste seksuaalse väärkohtlemisega, aga autorile teadaolevalt ei ole neis töödes vaadeldud lapsealise suhtes toime pandud seksuaalse väärkohtlemise juhtumite politseilist uurimist.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada, kas laste vastu suunatud seksuaalkuritegude avastamine lahendatud seksuaalkuritegude kaudu on võimalik. Eesmärgist lähtuvalt on töös tõstatatud järgnevad uurimisküsimused :

- Missuguseid meetodeid kasutatakse Eestis laste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude uurimisel?
- Millised meetodid kasutatakse välismaal sama liiki kuritegude uurimisel?
- Kuidas on võimalik lahendada laste suhtes toime pandud seksuaalkuritegusid lahendatud kuritegude kaudu?
- Millised tegurid mõjutavad antud kuriteo toimepannud isikute retsidiivsust?

Saavutamaks lõputöö eesmärki, püstitab lõputöö autor järgnevad uurimisülesanded:

1. Käsitleda ja analüüsida erinevaid eesti ja inglise keelseid materjale, mis hõlmavad lapsealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude uurimist. Selleks vaatleb autor profileerimist ning profileerimiseks vajalike komponente ja füüsiliste tõendite kogumist, aga ka väärkohtleja ja ohvri ülekuulamist.
2. Küsitleda eesmärgi saavutamiseks Politsei- ja Piirivalveameti prefektuuride lastekaitsetalituste juhte ja igast prefektuurist ühte, vähemalt kaheaastase töökogemusega lastekaitsetalituse menetlejat. Uurimus viiakse läbi kvalitatiivse uurimusega ning selleks kasutatakse poolstruktureeritud intervjuud.

Lõputöö jaguneb kolmeks osaks: esimeses ja teises osas tuuakse välja teoreetilised lähtekohad lapsealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude uurimise kohta, vaadeldakse laste ja väärkohtlejate ülekuulamist ning füüsiliste tõendite tähtsust kuritegude avastamisel. Samuti vaadeldakse profileerimist ning selle edukaks elluviimiseks vajalikele komponente - *modus operandit* ja rituaale. Töö teoreetiline osa on olulisel kohal mõistmaks empiirilises osas esitatavaid seisukohti.

Lõputöö kolmanda peatüki moodustab töö empiiriline osa koos järelduste ja ettepanekutega. Tuuakse välja uurimiseesmärk ja -küsimused, uurimismeetodid ning valim. Samuti kirjeldatakse uurimise läbiviimist ning uurimistulemuste analüüsi. Selles peatükis tuuakse välja peamised töös ilmnunud seisukohad lapsealiste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude uurimisest lahendatud kuritegude kaudu ja tehakse ettepanekuid, mida muuta paremaks laste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude uurimises.

1. LAPSEALISTE VASTU SUUNATUD SEKSUAALKURITEGUDE UURIMINE KRIMINALISTIKALISTE MEETODITEGA

Laste vastu suunatud seksuaalkuritegudele on küllaltki omane, et kuriteost tulla teatama palju aega hiljem, mis muudab füüsiliste tõendite leidmise keeruliseks, et mitte öelda võimatuks ning seetõttu on väga olulisel kohal saada kannatanult võimalikult täpsed ja asjakohased ütlused. Samuti on määrava tähtsusega väärkohtleja ülekuulamine ning temalt tunnistuse saamine seoses väärkohtlemisega. Kui aga sündmuskohalt või ohvrikehalt on võimalik leida füüsilisi tõendeid, siis on tegemist väga informatiivsete tõenditega, et kurjategija süüdi mõista. Tulenevalt eelpool toodust vaatleb autor antud peatükis just neid uurimismeetodeid.

1.1 Kannatanu ülekuulamine

Lapse ülekuulamine seoses tema seksuaalse väärkohtlemisega on keeruline uurimistoiming, kuna ohvri jaoks on tegemist psühholoogiliselt raske olukorraga ning tihtipeale esineb lastel ka häbimärgistatus, mistõttu nad ei soovi meelsasti juhtunust rääkida. Paljudel juhtudel on tegemist olukorraga, kus laps ei mõista temaga juhtunut või kui see on temaga kogu elu toimunud, siis kannatanu ei mõista, et tegemist on millegi halva ja ebanormaalsega. Seetõttu on vaja ülekuulamisel arvestada mitmete psühholoogiliste faktoritega, et last võimalikult vähe traumeerida ja talle stressi tekitada.

Ülekuulamise peamine eesmärk on saada ja talletada informatsiooni, mida ohver saab ainuisikuliselt anda. Ülekuulamine on esimene ja kõige olulisem uurimise osa. See on peaaegu kõigi juhtumite puhul kõige olulisem toiming, et hinnata lapse jutu usaldusväärsust. (Pomponio 2004:37) Lapse kui kannatanu ülekuulamisel tuleks jälgida ka mitmeid taktikalisi nõudeid ning arvestada ka psühholoogiliste ja moraalsete nõuetega, et saada lapselt võimalikult täpsed ja asjakohast informatsiooni seoses toimunud sündmusega. Väga olulised

informatsiooni saamiseks on koht ja aeg, mille jooksul laps üle kuulatakse.

Mida rohkem aega on intervjuu toimumise ajaks sündmusest möödunud, seda tõenäolisemalt on laps osa detaile unustanud. Näiteks kui last on seksuaalselt väärkoheldud, on tõenäoline, et ta satub selle aja sees uute rünnakute ohvriks. Sellest lähtuvalt peaks ülekuulamise korraldama võimalikult kiiresti. Samas ei ole hea, kui ülekuulamine ei ole kiirustamise tõttu ette valmistatud ja last sunnitakse rääkima, kuigi ta ei ole mingil juhul nõus seda tegema. See tekitab lapses stressi ja ei anna ka tulemust. (Liivamägi 2012:57) Üldjuhul kuulatakse üle alaealine tunnistaja ja kannatanu alaealiste ülekuulamisruumis, mis on sisustatud lapse iga arvestava sisustuse ja salvestustehnikaga. (Aas 2007:2)

Järgnevalt toob töö autor välja mõned põhilised seisukohad, mille järgimine soodustaks lastega suhtlemist ja nende ülekuulamist:

1. Lapse seisukohast oleks parim, kui teda küsitleks vaid üks inimene. Mida rohkem küsitlejaid peab laps tundma õppima, seda enam stressitekitavalt see olukord talle mõjub. (Liivamägi 2012:57). Aga kui on vajadus, et toimingus osaleks rohkem uurijaid, siis üks võimalus oleks jälgida toimingut heli- ja videovahendite abil või kõrvalruumist läbi ühepoolse peegli.
2. Last tuleks teavitada toimingu eesmärgist ja lapse enda koostöövalmiduse tähtsusest ülekuulamiseprotsessis. Samuti peab lapsele selgitama, et on täiesti normaalne öelda ülekuulajale, kui ta ei oska mõnele küsimusele vastata ja et ta peaks parandama ülekuulajat, kui too peaks eksima fakti osas. (Scoville 2007) Lapsele tuleks ka selgitada, et väga oluline on rääkida ainult tõtt.
3. Uuriija peab mõistma, et laste ja täiskasvanute ülekuulamise üks suur erinevus on keel, kuna lapsed kasutavad kehaosade nimetamisel erinevaid termineid. Scoville (*ibid*) ütleb, et määratlemine, milliseid väljendeid erinevad ohvrid kasutavad erinevatele kehaosadele viitamisel, aitab ära hoida edaspidiseid arusaamatusi.
4. Uuriija peab samuti mõistma, et laps tajub teda kui autoriteetsset eeskuju, nagu ta on ka tajunud oma väärkohtlejat. Seetõttu on oluline jätta lapsele mulje, et uuriija on tema sõber või usaldusalune. Selle saavutamiseks peab uuriija tegema kõik, et laps vabastada hirmudest seoses väärkohtlemisega ning selgitama lapsele, et laps ise ei olnud ühelgi moel süüdi temaga juhtunud. (*ibid*)
5. Soovitavalt tuleks enne intervjuud kohtuda lapse või tema esindajaga ning uurida, kas

laps eelistab mees- või naissoost küsitajat. Ühe sugupoolega võivad lapsed tunda end mugavamalt. (Liivamägi 2012:57)

Eelpool toodud seisukohad tuleks ellu viia juba uurimistoimingu rakendamise osana, et tekitada lapses usaldust uurija vastu, vähendada tema stressi, ning et uurija mõistaks õigesti juhtunut ja aitaks last nii palju kui võimalik. Väljatoodud viis punkti peaksid aitama lapse ja uurija vahelisele mõistmise ning usalduse tekkele oluliselt kaasa.

Seejärel tuleb uurijal välja mõelda eesmärk, mida soovib ülekuulamisega saavutada ja kuidas saavutada oma eesmärgid lapsele võimalikult vähe stressi tekitavalt. Põhiline ülekuulamise eesmärk laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumites on välja selgitada väärkohtleja tegevused kuriteo ajal, kaasaarvatud kurjategija jutt, samuti on vajalik välja selgitada, kas temaga on ka varem nii juhtunud. Ka Fisher (2004:328) toob välja, et seksuaalsete rünnakute puhul on oluline pöörata tähelepanu mitmetele asjadele. Milline oli kahtlustatava *modus operandi* (MO)? Kas ta tegi midagi ebatavalist, näiteks urineeris? Kas ta ütles midagi ebatavalist? Kas ta hammustas ohvrit? Kas ohvrile tekitati marrastusi või verevalumeid?

Kui lastel on täiskasvanute vastu usaldus ning neil ei ole negatiivset küsitlemise kogemust, siis üldjuhul tahavad nad ise oma lugu rääkida. Seega on julgustamine väga tähtsal kohal. See annab lapsele tunde, et teda võetakse tõsiselt. (Liivamägi 2012:60) Scoville (2007) toob samuti välja, et uurijad viivad üha enam läbi laste ülekuulamist vabajutustuse vormis, selle asemel, et esitada küsimusi, mida võidakse hiljem mõista suunamisena. Liivamägi (2012:70) ütleb, et iga ülekuulamine peaks algama avatud küsimustega ja hea oleks küsida esimesena: „Kas sa tead, miks sa siin oled ja millest sa tulid rääkima?“ Sellise küsimuse peale peaksid lapsed tavaliselt juhtunust rääkima hakkama.

Eelneva põhjal saab öelda, et vabajutustuse puhul on hea, kui laps räägib asjadest just nii nagu ta ise mäletab ning avatud küsimustega saab uurija suunata last, samal ajal last mõjutamata. Samuti on oluline lastele selgitada, et kui midagi jääb neile arusaamatuks, siis tuleb sellest kindlasti märku anda. On olemas veel palju taktikalisi soovitusi laste ülekuulamiseks, aga autori arvates on eelpool toodu tähtsal kohal, et tekitada lapses usaldus, mis võimaldab lapsel tunda ennast turvaliselt ja rääkida juhtunust nii nagu see oli.

1.2 Lapse seksuaalse väärkohtleja ülekuulamine

Ülekuulaja peab arvesse võtma, et väidetaval toimepanijal on oluline huvi veenda uurijaid ja teisi isikuid, kaasa arvatud oma elukaaslast, et laps, kas valetab, fantaseerib, eksib või on emotsionaalselt häiritud, kuigi tegelikkuses vastavad lapse väited tõe. Tagajärjed on väärkohtleja jaoks kohutavad, kaasa arvatud lapse, perekonna, ilmselt ka töökoha kaotus ja oht sattuda vanglasse. (Faller 1993:37) Väärkohtleja ülekuulamine on keerukas uurimistoiming, mis nõuab ettevalmistamist ja hoolikat eesmärkide seadmist.

Igal ülekuulamisel on uurijal kaks tähtsat eesmärki. Esiteks on uurija ülesanne mõjutada kahtlustatav koostööle, et teada saada tõe. Teine eesmärk on saavutada koostöö kahtlustatavaga nii, et see rahuldaks nii ametiseseid kui ka õiguslikke nõudmisi. Edukas uurija peab saavutama mõlemad eesmärgid. Kahtlustatav tunnistab tegu ainult siis, kui ta on vaimselt valmis ja motiveeritud seda tegema. (Pomponio 2004:127-128)

Kahtlustatava ülekuulamisel on oluline, et kahtlustatava tähelepanu ei kalduks teemast kõrvale ning ta kuulaks uurijat ja vastaks küsimustele. Selle saavutamiseks on väga tähtsal kohal ka ruum, kus kahtlustatavat üle kuulata. Saviano ja Turvey (2011:193) toovad välja, et ülekuulamine peaks toimuma ruumis, kus ei ole aknaid või on need kaetud tumedate kardinatega. Samuti ei tohiks olla ruumis liiga palju mööblit ja mis tahes muid segavaid faktoreid. Ruumis peaks olema kaks tooli. Üks tool, kus istub uurija, peaks olema mugav, selle kõrgust peaks saama reguleerida ning soovitatavalt peaks see olema ratastel, et saaks vabalt mööda tuba liikuda. Teine tool peaks olema halvem, samuti peaks see olema põranda küljes või seda peaks olema väga raske liigutada, mis tagaks kahtlustatava liikumatus e uurijast kaugemale. Ülekuulamisruumis ei tohiks olla ka lauda, kuna see on tõke uurija ja ülekuulatava vahel. Juhul kui ruumis on laud, peaks ülekuulaja istuma laua otsas nii, et ta saaks vajadusel siseneda kahtlustatava personaalsesse ruumi.

Panemaks väärkohtlejat avameelselt suhtlema ja tegu tunnistama, on väga olulisel kohal ülekuulamise ajastus. Ka Pomponio (2004:130) ütleb, et ülekuulamise ajastus varieerub juhtumist juhtumisse: üldine reeglipärasus on aga see, et uurija peab leidma tasakaalu üllatusmomendi ja piisava ettevalmistuse vahel. Kui ülekuulamise läbiviimiseks ja ettevalmistamiseks läheb liiga palju aega, siis võib väärkohtleja jaoks kaduda üllatusmoment,

mis võib kaasa tuua näiteks: väärkohtleja enesetapu, tõendite kõrvaldamise ja hävitamise või isegi katse ohvrit ähvardada või vigastada.

Kahtlustatava ülekuulamisel peab uurijal olema selge arusaam infomatsioonist, mida ta soovib teada saada. Uurija peab teadma, mida ta soovib kahtlustatavalt küsida ja mida vajab vastuseks. Üks võimalus oleks need küsimused üles märkida või läbi mõelda, mida soovitakse küsida. Kui uurija ei tea, millist informatsiooni ta soovib kahtlustatavalt saada, siis kujuneb ülekuulamine lihtsalt vestluseks. (Saviano, Turvey 2011:192) Lisaks tavapärastele tõendamiseseme asjaolude selgitamisele, tuleks laste seksuaalse väärkohtleja ülekuulamisel pöörata ka rõhku tema isikuomaduste ja töömeetodite ning rituaalide kohta. Pomponio (2004:133) ütleb, et lisaks teadmistele, mida ohver väidab ja tõenditele, mis olemas on, peab ka mõistma, et mida rohkem uurija teab kahtlustatava kohta, seda lihtsam on üles ehitada edukat ülekuulamist.

Sarnaselt ohvriga suhtlemisel tuleb ka kahtlustatavaga suhtlemisel järgida mitmeid taktikalisi soovitusi. Järgnevalt toob autor välja mõned olulisemad punktid, mida Saviano ja Turvey (2011:183) on esile toonud, et soodustada ülekuulamist. Need punktid on järgmised:

- Uurija peaks vältima korraga mitme küsimuse küsimist, kuna see annab võimaluse põigelda kõrvale mitmetest vastustest, samuti rikub see ülekuulamise loomulikku voolavust ning tekitab segadust.
- Uurija peaks kasutama käitumise kirjeldamist. Sõnad nagu „väärkohtleja“ ja „vägistaja“ tähendavad erinevatele inimestele erinevaid asju. Tuleks küsida küsimusi, mis on seotud väärkohtleja käitumisega, selle asemel, et kasutada väljendeid, mis tekitavad segadust ja valesti mõistmist.
- Ülekuulamine ei tohi väljendada hukka mõistmist ja kannatamatust. Ülekuulaja peab looma sellise keskkonna, et ülekuulata annab ütlusi loomulikult ja vabatahtlikult. Rahuliku suhtumise ja avatud meelega olemine tagab rohkem informatsiooni pikas perspektiivis.
- Uurija peab olema avatud meelega. Ei tohi keskenduda ühele teooriale ja küsida ainult selliseid küsimusi, mis kinnitavad seda teooriat.
- Uurija ei tohi ulatada ülekuulatavale abikätt. Paljud ülekuulatavad üritavad panna uurijat rääkima informatsioonist, mida nad juhtunu kohta teavad, ning seejärel

tunnistavad ainult neid asjaolusid, mis on juba teada. Uuriija peab suutma ülekuulatavale selgitada, et väga suur osa juhtunust on teada, aga samal ajal spetsiifilisi teadmisi mitte välja näidata.

Kahtlustatava ülekuulamisel peaks nende põhimõtete järgimine tagama avatud suhtlemise ja üksteise mõistmise kahtlustatava ja uurija vahel. Samas leiab autor, et need välja toodud põhimõtted on kasutatavad ka ohvri ülekuulamisel.

Lapse seksuaalse väärkohtleja ülekuulamisel on väga palju taktikalisi erisusi, et ülekuulamine toimiks avatult ja tõendamiseks vajalikud asjaolud saaksid fikseeritud. Samas, eelpool toodud soovitused moodustavad vaid väikese osa sellest, mis aitaks uurijatel ülekuulamist edukalt läbi viia, aga nende soovituste järgimine aitab kindlasti kaasa suhtlemisele ülekuulatavaga ning temalt ülestunnistuse saamisele.

1.3 Füüsilised tõendid lapsealiste vastu suunatud seksuaalkuritegudes

Lapsealiste vastu toime pandud seksuaalkuritegude uurimisel on väga oluline kokku koguda lisaks isikulistele tõenditele ka kõik võimalikke füüsilisi tõendeid. Füüsiliste tõendite leidmisel on oluline pöörata rõhku kuriteo sündmuskohale ja ohvri läbivaatusele, kuna need võivad olla väga head tõendite allikad. Samuti on põhjalik sündmuskoha vaatlus ja kannatanu läbivaatus olulised, et edukalt koostada kurjategija profiili. Paljud juhtumid on lahendatud mitte läbi pikkade, teaduslike analüüside, vaid sündmuskohal õigesti dokumenteeritud, esmapilgul ebatähtsate detailide tuvastamisel ja vaatlemisel (Lee, Palmbach, Miller 2001:9).

Sündmuskoha vaatluse eesmärk on tuvastada kõik potentsiaalselt tähtsad füüsilised tõendid, mida saab kasutada, et siduda või vabastada kahtlusalune või tunnistaja kuriteost (*ibid*). Turvey (2008:169) toob välja õigusrikkuja tegevused sündmuskohal, mis otseselt mõjutavad sündmuskohale jäetud tõendite kvaliteeti ja omadusi. Need tegevused on järgmised:

- Ettevaatusabinõude kasutusele võtmine. Selle all peetakse silmas tegevusi, mida õigusrikkuja teeb enne, kuriteo ajal ja pärast kuritegu, et ajada segadusse ja takistada uurimise läbiviimist, eesmärgiga varjata õigusrikkuja identiteeti, isiku seotust kuriteoga või isegi kuritegu ennast.

- Rituaalid ja fantaasia võivad mõjutada õigusrikkuja tegevusi kuriteo toimepanemise ajal.
- Sündmuskoha lavastamine on spetsiifiline ettevaatusabinõu, mille eesmärgiks on juhtida kahtlused õigusrikkujalt ära.

Eelpool toodud kurjategija tegevused sündmuskohal on väga üldised ja olenevad juhtumist ning võivad olla väga erinevad, samas on nende analüüsimine olulisel kohal, et lahendada kuritegusid. Nende asjaolude tundmaõppimine võimaldab teha järeldusi kurjategija töömeetodi kohta ja tundma õppida kurjategija rituaale, aga ka avastada uusi tõendeid ja siduda kurjategija sündmuskohaga. H.Lee, T. Palmbach ja M.Miller (2001:8) ütlevad, et enamik kogenuid uurijaid teavad, et paljudel kurjategijatel on kindel töömeetod või *modus operandi*, mis on nende personaalne viis kuritegude toimepanemisel.

Oluline tõend kurjategija leidmiseks on DNA, mis võimaldab, siduda kurjategija kuriteoga. Ka Saviano ja Turvey (2011:347) väidavad, et DNA võimaldab uurijatel minna ajas tagasi ja püüda lahendamata kuritegude toimepanijaid. Lisaks ütlevad Saviano ja Turvey (*ibid*), et seksuaalkuritegude puhul on ohvri keha tavaliselt kõige sagedasem DNA hoiukoht. Kui tavaliselt loodavad uurijad leida vere- või spermapõhist DNA-d ohvri genitaalidelt või suust, siis teised kohad ja allikad võivad jääda tähelepanuta. Selle all mõeldakse kõiki asju ja objekte, millega ohver või kurjategija kokku puutusid.

Lisaks DNA-le tuleb iga juhtumi puhul koguda sündmuskohalt ka kõik teised võimalikud asitõendid, näiteks sõrmejäljed, karvad, kiud ja verejäljed, aga ka sündmuskohal olevad jalatsijäljed ja rehviäljed ning saata need vastavatesse ekspertiisidesse. H.Lee, T. Palmbach ja M.Miller (2001:9) toovad välja, et on oluline igasuguseid füüsilisi tõendeid käsitleda ettevaatlikult ja eraldatult, et ära hoida tõendite kontamineerumist või kadumist. Erilist tähelepanu tuleb pöörata bioloogilise materjali kogumisel. Ka Saviano ja Turvey (2011:159) ütlevad, et bioloogilist materjali ei tohiks koguda plastikust või õhukindlasse pakendisse, kuna neis paljunevad bakterid, mis võivad hävitada proovid.

Kui hiljuti toimunud rünnakust on saadaval ohvri riided ja neid ei ole pestud, siis tuleb need kokku koguda. Peale selle tuleb laste väärkohtlemise juhtumitel peamiselt tugineda meditsiinilistele läbivaatustele. (Fisher 2004:334-335) Järgnevalt vaatleb autor kannatanu meditsiinilist läbivaatust.

Suguhaiguste, raseduse, kriminalistikaliste tõendite, sperma või kudede kindlat tüüpi vigastuste olemasolu on seksuaalsele väärkohtlemisele patognoomne. Kuid suurel osal seksuaalsetest väärkohtlemistest ei esine üldse meditsiinilisi leide. Paljud meditsiinilised leiud, mis järgnevad seksuaalsele väärkohtlemisele, näiteks veritsus ja sinikad, ei püsi kaua. Samas, meditsiinilised tõendid võivad tagada tugeva ja veenva kinnituse väärkohtlemisest. (Pomponio 2004:103) Saviano ja Turvey (2011:165) ütlevad, et iga juhtumi puhul, mis hõlmab füüsilisi tõendeid, on ohvri keha osa sündmuskohast. Igasugused vigastused, või nende puudumine tuleb hoolikalt dokumenteerida ja pildistada.

Pomponio (2004:107-110) on välja toonud erinevad tõendid, mida võib leida ohvri läbivaatusega. Need on järgmised:

- Tõendid vigastustest: kui väärkohtlemise ajal piirati lapse liikumist, siis võib leida temalt vigastusi, mis viitavad jõu kasutamisele, näiteks veritsust, marrastusi, verevalumeid, hammustamisjälgi, luumurde ja kiilasust nendes kohtades, kust last tõmmati juustest.
- Vaginaalsed leiud: neitsinahk on õhuke membraan, mis eraldab välissuguelundeid vagiinast. Vastupidiselt levinud arvamusele toimub seksuaalne väärkohtlemine, jätmata selgeid ja kestvaid vigastusi vagiinale või neitsinahale. Kuigi see on ebatavaline, võib leida rebendeid, mille tagajärjel on toimunud armistumine, ja selline trauma võib olla meditsiinilise läbivaatusega leitavaks tõendiks.
- Anaalsed leiud: väga paljudel juhtudel on aanus peale analvahekorda täiesti normaalne. Anaalsete leidude puhul on oluline väärkohtlemisel kasutatud libestite ja jõu kasutus, aga ka sagedus kui mitu korda tungiti peenisega aanusesse, siis need tegurid mõjutavad aanuse välimust. Spetsialist, kes teostab läbivaatust, võib märgata, et ohvril on osaline või täielik kaotus sulgurlihase kontrolli üle, normaalsete nahavoltide puudumine ümber aanuse, samuti võib esineda naha ja limaskesta paksenemine. Anaalvahekorrale võib viidata ka aanuse ava suurus, kui see ületab 15 mm ning perianaalse naha paksus on suurenenud.
- Suguhaigused: seksuaalse väärkohtlemise tagajärjena võib ohver saada suguhaiguse. Kui lapsel on sümptomid, mis viitavad nakkuse olemasolule, siis tuleb võtta temalt ka kohe proovid, olenemata ajast, millal väärkohtlemine aset leidis. Samuti peab meeles pidama, et laps võib väita, et väärkohtleja ei astunud temaga sugulisse vahekorda, vaid

ainult katsus teda, kuigi tegelikkuses leidis ka vahekord aset, seetõttu on oluline last igal juhul testida ning kui proovid viitavad suguhaigusele, tuleb kohe võtta ka proovid kahtlustatavalt.

Eelpool kirjeldatud vaatluste käigus on võimalik leida tõendeid suguuhte toimumise fakti kohta, kuid võib tuvastada ka muud kannatanule tekitatud füüsilised vigastused, millel on väga suur roll kurjategija tabamisel.

Meditsiinilisel läbivaatusel on oluline anda asjakohast infot arstile, kes teostab läbivaatust, sest see hõlbustab füüsiliste tõendite leidmist. Samuti tuleks arsti julgustada tegema märkmeid ohvri jutu kohta ja need hiljem siduda meditsiiniliste leidudega. (Fisher 2004:328) Hea oleks kasutada anatoomilisi kaarte, kuhu arst märgiks täpsed vigastuste kohad, ja sinna juurde märkida ka ohvri kommentaarid vigastuste tekkimise kohta. See aitaks menetlejal hiljem teha järeldusi väärkohtleja *modus operandi* kohta ja aitaks väärkohtlejat süüdi mõista.

Seega saab öelda, et füüsilistel tõenditel on väga suur roll kurjategija kindlakstegemisel ja leidmisel. Füüsilisi tõendeid tuleb otsida nii sündmuskohalt kui ka kannatanu kehalt ja need kokku koguda, järgides kõiki kriminalistikalisi soovitusi ja dokumenteerida.

2. LAPSEEALISTE VASTU TOIMEPANDUD SEKSUAALKURITEGUDE UURIMINE LÄBI PROFILEERIMISE

Eelnevas peatükis toodud käsitlused on olulisel kohal, et avastada laste ja lapsealiste suhtes seksuaalkuritegusid, samuti on need olulised, et avastada kuritegusid lahendatud kuritegude kaudu. Tulenevalt sellest vaatleb autor antud peatükis profileerimist ja selleks vajalikke komponente- *modus operandit* ja rituaale, kuna profileerimine on üks võimalik moodus, mis aitab avastada kuritegusid lahendatud kuritegude kaudu.

2.1 Profileerimine

Profileerimise sisuks on uskumine, et kurjategija isikuomadusi saab tuletada läbi hoolika ja kaalutletud kuriteo tunnuste uurimise. Teisisõnu on profileerimine protsess, mis hõlmab igasuguse kuriteoga seotud informatsiooni, k.a informatsiooni ohvri ja sündmuskoha kohta, kasutamist, et koostada profiil veel tundmatu kurjategija kohta. (Ainsworth 2001:7) Kurjategija profiil on järelduste kogum, mis põhineb kuriteo toimepannud isiku omadustel. Need järeldused põhinevad tõenditel ja põhjendamisel. (Turvey 2008:43)

Holmes ja Holmes (1996:3–5) toovad välja, et profileerimisel on kolm suurt eesmärki:

- Sotsiaalne ja psühholoogiline õigusrikkuja hindamine. Profiil peaks sisaldama põhilist ja usaldusväärset informatsiooni sotsiaalsete ja psühholoogiliste põhimuutujatega õigusrikkuja isikuomaduste kohta. See peaks sisaldama õigusrikkuja rassi, vanust, töö staatust ja tüüpi, religiooni, perekonnaseisu ja haridustaset. Sotsiaalse ja psühholoogilise hindamise tulemusel koostatud profiil peaks sisaldama sellist informatsiooni, et sarnaste psühholoogiliste omaduste avaldumine sündmuskohal juhiks õiguskaitse töötajate tähelepanu eelnevalt koostatud profiilile.
- Õigusrikkuja valdusest leitud asjade psühholoogiline hindamine. Uurijad saavad peamise kahtlusaluse kohta profiili koostamiseks palju informatsiooni tema asjade

hindamisest. Psühholoogiline profiil peaks viitama asjadele, mis võivad olla kurjategija valduses, näiteks kuriteopaigast võetud suveniirid, pildid, pornograafilised teosed või muud asjad, mis meenutavad kuritegu.

- Soovitused ja strateegiad, kuidas üle kuulata kahtlustatavat, kui nad on kinni peetud. Profiil peaks sisaldama soovitusi, kuidas kõige paremini saada kahtlustatavalt informatsiooni. See on vajalik, kuna kõik kahtlustatavad ei reageeri ülekuulamisele ühtemoodi. Ühte tüüpi ülekuulatavale võib sobida üks strateegia, samas, vale on eeldada, et see sobiks kõigile.

Kuna kurjategija profiil on kogum järeldustest, mis põhinevad tõenditel ja põhjendamisel, siis on oluline mõista, et põhjendamine toimib loogikal. Turvey (2008:53) ütleb, et kriminaali profileerimise protsessis on kaks olulist põhjendamise kategooriat, nagu enamike loogika ja mõtlemise vormidega. Need kategooriad on induktiivne ja deduktiivne.

Induktiivne põhjendamine. Turvey (1999:17-18) toob välja, et enamik induktiivseid profile sisaldab induktiivseid argumente, mida võib jagada kaheks. Esiteks induktiivne üldistamine, mis tähendab, et üksiku põhjal tehakse järeldus üldise kohta. Teine induktiivne argument on statistika. Walton (2008:246) ütleb, et statistilisel argumendil on rõhk tõenäosusel ning see antakse kindlates protsentides või kasutatakse mittenumbrilisi termineid, näiteks tõenäoliselt, harva, tihti jne.

Induktiivne kurjategija profiil on kogum õigusrikkuja isikuomadustest, mis on põhjendatud, need on vastastikusel seoses, kogemustel ja/või statistilistel järeldustel põhinevad, et seostada õigusrikkujaid, kes panevad toime sarnast tüüpi kuritegusid. Seda on kõige parem mõista kui keskmist. Induktiivne profiil on korrutis statistilistest ja võrdlevatest analüüsides ning see avaldub koolitatud üldistamises. Isikud, kes kasutavad induktiivset profileerimist, usuvad, et selle tulemus on tihtipeale stereotüüp, keskmine profiil, mis koosneb ja on üldistatud kindlat tüüpi kurjategija isikuomadustest, mille põhjal on võimalik teha järeldusi tundmatu kurjategija kohta. (Turvey 1999:16-17)

Induktiivsed profiilid on head aja kokkuhoidjad, kuna need pakuvad kiiresti võimalike kurjategijate profile. Selle põhjal on võimalik ennustada mõningaid kurjategija kuritegeliku käitumise elemente, samas aga mitte just eriti järjepidevalt ja usaldusväärset. (*ibid*) Induktiivse profiili puhul välja toodud isikuomadused on pigem tõenäolised kui kindlad. Töö

autor toob selgitamiseks näite: oletame, et leiab aset laste seksuaalse väärkohtlemise juhtum, kus on ohvriks seitsmeaastane valgenahaline poisslaps, keda väärkoheldi autos. Uurija teeb selle põhjal järelduse, et liikvel on laste seksuaalne väärkohtleja, kes tõenäoliselt kuritarvitab ainult valge nahavärvusega seitsmeaastaseid poisslapsi, arvatavasti talle kuuluvas sõidukis.

Selle näite põhjal saab autor öelda, et induktiivne profileerimine on pigem kasulik statistilistel eesmärkidel, kuna induktiivsed profiilid on enamasti üldised ja mingeid täpseid järeldusi kurjategija iseloomu kohta on selle põhjal keeruline esitada.

Deduktiivne põhjendamine. Deduktiivne kurjategija profiil on õigusrikkuja isikuomaduste kogum, mis põhineb ühe või mitme omavahel seotud kuriteo kokku koondatud füüsiliste ja käitumuslike tõendite mustritel. Asjakohased füüsilised tõendid viitavad käitumisele, ohvriks langemise protsessile, samuti on profiili kaasatud kuriteo koha iseloomustus, et toetada mis tahes argumente õigusrikkuja isikuomaduste kohta. (Turvey 1999:8)

Turvey (*ibid*) ütleb, et inimesed õpivad, muutuvad ja kasvavad, inimesed on samuti mõjutatud ajast, kohast ja teistest inimestest. Seetõttu ei saa deduktiivset kurjategija profiili vaadelda kui staatilist, püsivat tulemust, mis püsib tõesena läbi aja. Uus informatsioon ei ole vana profiili toetamiseks ega ka uurimise eelduse ratsionaliseerimiseks, seda kasutatakse, et koostada täielikum ja täpsem profiil kurjategijast. Seetõttu tuleks deduktiivset profileerimist vaadata kui jätkuvat, dünaamilist ja analüütilist protsessi, mis vaatleb kurjategija käitumist, kui see areneb.

Deduktiivse põhjendamise alaliigina on eraldi välja toodud käitumuslike tõendite analüüs. Siinkohal on oluline pöörata pöörõhk just füüsilistele tõenditele. Norbert Ebisike (2008:34) ütleb, et sellise lahenduseni jõudis Brent E. Turvey 1999. aastal, kui ta sai võimaluse vestelda korduvkuritegude eest vangi saadetuga. Võrreldes politseipoolseid profiile vestluse käigus kogutud informatsiooniga, erinesid need kaks kardinaalselt. Lähtuvalt suurtest erinevustest, leidis ta, et täiesti vale oleks põhineda kuriteo lahendamisel ainult politseipoolsetel meetoditel. Seetõttu on oluline teha täielik kohtuekspertiis, võttes arvesse diagnostilist hindamist ning uuriva psühholoogia tulemusi. Kuigi käitumusliku analüüsi puhul saab kurjategijast üksikasjaliku profiili kujundada, ei pruugi see aidata kindlaks määrata konkreetsele kurjategijale vastavat kuritegu.

Ainsworth (2001:8) on seisukohal, et profileerimise tulemusena ei ole võimalik täpselt öelda, kes pani kuriteo toime. Pigem on selle abil võimalik teha ennustusi, milline on kurjategija isiksus. Seetõttu võib öelda, et koostatud profiilid ei ole maagilised vahendid kurjategijate tabamiseks, vaid abivahendid, saamaks aimu kurjategija käitumisest, mõttemaailmast ja olemusest. Bartol ja Bartol (2013:34) ütlevad, et kui profileerimine on tehtud pädevalt, siis profiil sisaldab mõningasi statistilisi tõenäosusi kuriteo geograafia, mustrite ja kurjategija psühholoogiliste tegurite kohta.

Profileerimise puhul on oluline koguda analüüsiandmeid paljudest erinevatest valdkondadest: kuriteopaik tuleb täielikult kaardistada, koguda võimalikult palju tõendeid ning jälgida erinevaid kurjategijate käitumismustreid. Tõendite leidmisel omab suurt rolli sündmuskoha ja ohvriga põhjalik tutvumine, kuna sündmuskohal ja ohvril olevad jäljed viitavad selle isiku omadustele, kes võis kuriteo toime panna. Profileerimise ja kurjategija retsidiivsuse seisukohalt on oluline mõista väärkohtleja olemust, mis on toodud välja ka lisades (vaata lisa 2). Ka Holmes ja Holmes (1996:39) ütlevad, et põhiline eeldus psühholoogiliseks profileerimiseks on see, et sündmukoht peegeldab kurjategija isiksust. Lähtudes eelnevast, on võimalik kokku panna kriminaalne profiil, mis aitab lihtsustada kurjategija tabamist.

Et omavahel kuritegusid siduda, peab õigusrikkuja näitama järjepidevat, aga selget käitumist igas kuriteos. Teisisõnu, käitumine peab olema eristatav teistest õigusrikkuja käitumismustritest, aga samas järjepidev kõigis konkreetse õigusrikkuja kuritegudes. (Bartol & Bartol 2013:38) Ka Saviano ja Turvey (2011:458) leiavad, et kriminaalne profileerimine sisaldab kriminaalse käitumise läbivaatamist, et aidata tuvastada süüdi oleva isiku tüüp. See vajab füüsiliste tõendite hindamist, kriminalistikalist viktimoloogiat ja kuriteo koha iseloomustust, et määrata kurjategija *modus operandi* ja käekiri.

2.2 *Modus operandi* ja rituaalide analüüs

Laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite lahendamiseks on vajalik analüüsida juba varem aset leidnud väärkohtlemise juhtumeid ja väärkohtlejate käitumismustreid. *Modus operandi* ja rituaalide analüüsimise tulemusena on võimalik hinnata kurjategija isikuomadusi, aga ka tema töömeetodit kuriteo toimepanemisel ja ka sellele eelnenud ajal. Selle põhjal on võimalik teha olulisi samme, et määrata kurjategija profiili.

Modus operandi all peetakse silmas spetsiifilisi tegevusi, et kuritegu toime panna. See on kogum õpitud käitumisest, mida kasutatakse, kuna need töötavad. *Modus operandi* võib areneda aja jooksul, kui kurjategija oskused arenevad ja muutuvad efektiivsemaks või ta kogeb tagasilööke mõne kindla meetodi tõttu. (Mauro 2010) *Modus operandi* võib sisaldada aega, päeva, kuriteokohta, toimepanemiseks kasutatud vahendeid, ohvri sugu ja vanust, väärkohtleja liikumise moodust ja paljusid teisi muutujaid. (Hazelwood, Warren 2004)

Kõik seksuaalkurjategijad ei ründa samadel põhjustel või ei otsi seksuaalsest rünnakust samu asju. Seksuaalkurjategijatel on välja arenenud oma ainulaadne kogum emotsionaalsetest ning seksuaalsetest huvidest ja vajadustest. Tulenevalt sellest, peavad nad kõik tegema erinevaid asju, et saada rahuldust, millest võib aru saada, uurides nende ohvriks langenuid; kohta, kus nad teo toime panevad ja seksuaalkuriteo spetsiifilisi omadusi. (Saviano, Turvey 2011:405) Seega võib öelda, et seksuaalkurjategijatel, kaasa arvatud laste seksuaalsetel väärkohtlejal, on välja kujunenud oma töömeetod, harjumused, fantaasiad ja tehnikad, kuidas kuritegusid toime panna.

Õiguskaitseorganid on pikalt uskunud, et nende meetodite ja tehnikate mõistmine, mida kurjategija kasutab kuriteo toimepanemiseks, on parim moodus, et uurida kuritegu ja tuvastada ning lõpuks kinni pidada kurjategija. (Turvey 2008:311) Saviano ja Turvey (2011:405) ütlevad, et mõistmaks kindlat seksuaalkurjategijat, tuleb selgeks teha, mida nad teevad, et kuritegu toime panna. See hõlmab ohvri väljavalimise protsessi uurimist, aga ka uurimist selles osas, millist jõudu kasutati või kuidas saavutati kontroll ohvri üle, millist seksuaalset tegevust kurjategija eelistas, ning üldist ettevalmistust ja oskusi, et tegu toime panna. Nende asjaolude uurimisel on võimalik tuvastata kurjategija *modus operandi* ja kuritegelik käekiri.

Smallbone ja Wortley (2001) toovad oma uurimuses välja pereväliste väärkohtleja *modus operandi* erinevate elementidena, et 45,8% puhul leiab väärkohtlemine aset väärkohtleja kodus, 25,4% leiab väärkohtlemine aset autoga väljasõidul ning 23,7% leiab see aset eraldatud kohtades. Seejärel toovad nad välja, et pereväliste väärkohtleja kõige levinum seksuaalne kontakt on oraalne, 40% juhtudel. Teise levinud seksuaalsesse kontakti astumise viisina on välja toodud väärkohtleja tahe, et laps katsuks tema genitaale ja kolmanda levinud kontaktina tuuakse välja, et ohver onaneerib väärkohtleja genitaale kuni ejakulatsioonini.

Smallbone ja Wortley (2001) ütlevad oma uurimuses, et perevälise väärkohtlemise puhul toimub ohvri ja väärkohtleja kohtumine 36,5% juhtudel ühise sõbra kodus. Teine levinud tutvumiskoht, 18,9%, on läbi organiseeritud tegevuste, näiteks laagrites käies. Kõige levinum meetod, et väärkohtleja ja ohver saaks kahekesi olla, on televiisori vaatamine koos lapsega, 32,2% juhtudel. Levinud meetodid on ka lapsega samas voodis magamine 30,5% ja autoga väljasõidule minemine 30,5% juhtudel.

Lapse usalduse võitmiseks perevälise väärkohtlemise puhul on kõige levinumaks meetodiks laste katsumine ilma seksuaalse alatoonita, teiste meetoditena toovad Smallbone ja Wortley välja suure tähelepanu pööramise lastele ja kolmandana tuuakse välja lastega aja veetmist.

Kuna *modus operandi* on õpitud käitumine, siis on ta ka dünaamiline ja avatud muutustele. MO käitumist mõjutab aeg ja kurjategija mõistmine, et mõned asjad, mida ta teeb kuriteo toimepanemiseks, on efektiivsemad ja seetõttu kasutab ta seda ka tulevikus. (Turvey 2008:313) Samas tuleb silmas pidada, et *modus operandi* on muutuv ja dünaamiline ainult detailides ja üldjooned jäävad erinevates kuritegudes samaks. Auväärt (1997:140) ütleb, et mida kõrgem on intellekt, seda suuremad ettevaatusabinõud võtab kurjategija tarvitusele ja seda raskem on kuritegu avastada.

Seega võib öelda, et *modus operandi* võib aja jooksul muutuda, olenevalt selle kasulikkusest või mittekasulikkusest. Samas, *modus operandi* tundma õppimine on oluline samm, et teha kindlaks kurjategija ning siduda ühte kurjategijat erinevate kuritegudega. Lisaks eelpool nimetatud *modus operandile* on oluline analüüsida ka kurjategija rituaale, tuvastamaks võimalikku kurjategijat.

Seksuaalne rituaal on korduv osalemine seksuaalses tegevuses, mingil kindlal käitumuslikul viisil, et rahuldada seksuaalset vajadust. Kui seda kindlat tegevust korrata piisavalt tihti, siis võib see saada väärkohtleja seksuaalseks rituaaliks. Samas esineb ka mitu erinevat seksuaalse rituaali tüüpi, mida mõjutavad psühholoogilised, kultuurilised ja vaimsed vajadused või nende kombinatsioonid. Erinevalt *modus operandist*, mis on vajalik kuriteo toimepanemiseks, on seksuaalne rituaal vajalik väärkohtlejale endale, mitte kuriteo edukaks toimepanemiseks. Seksuaalne rituaal võib väärkohtlejale saada saatuslikuks, kuna selle tõttu võib ta teha vajadustest tulenevaid vigu. (Lanning 2010)

Hazelwood ja Warren (2004) ütlevad, et seksuaalkuritegude rituaalne aspekt põhineb kindla kurjategija sisemisel psühholoogial, vastandina situatsioonilistele nõudmistele, et toime panna kuritegu. Selline käitumine on juhitud motivatsioonist niisugune kuritegu toime panna ja seksuaalsetest fantaasiatest, mis seda väljendavad. Rituaalne käitumine on sümbolne ning see on väga individuaalne ja peegeldab neid kuriteo sündmuskoha aspekte, mis ei ole vajalikud kuriteo toimepanemiseks, aga on vajalikud, et väljendada peamist kuriteo toimepanemise motivatsiooni või kriminaalse teo otstarvet.

Seksuaalsed rituaalid, mida väärkohtlejad võivad kasutada, on väga erinevad, näiteks võib olla väärkohtleja rituaaliks lasta lastel öelda mingeid sõnu ja lauseid ja kutsuda väärkohtlejat mõnda kindlat nime pidi, samuti võib pidada rituaaliks, kui väärkohtleja võtab ohvrit mõne eseme, mis meenutab talle kuritegu ja ohvrit. Selline tegevus võib pakkuda väärkohtlejale rahuldust ja seetõttu teeb ta samasuguseid asju juhtumist juhtumisse. Lanning (2001) ütleb, et uurijatel on oluline teada, et õigusrikkujatel on väga keeruline muuta oma psühholoogilist, kultuurilist, vaimset või seksuaalset rituaali, isegi kui nende kogemus ütleb neile, et nad peaks, või kui nad isegi kahtlustavad õiguskaitseorganite järelevalvet nende suhtes. Seksuaalsete rituaalide mõistmine on võti, et leida seksuaalseid väärkohtlejaid.

Laste seksuaalse väärkohtlemise näitel on keeruline välja tuua mingeid kindlaid rituaale, mis korduksid juhtumist juhtumisse, kuna ei ole olemas ühtset väärkohtleja tüüpi ning seetõttu on ka põhjused ja vajadused sellise kuriteo toimepanemiseks väga erinevad. Oluline on igas juhtumisel selgeks teha rituaalidele viitavad asjaolud, mille läbi on võimalik avastada hetkel uuritav juhtum kui ka tulevikus ettetulevaid juhtumeid.

3. UURIMUS LAPSEEALISTE VASTU SUUNATUD SEKSUAALKURITEGUDE AVASTAMISEST LAHENDATUD SEKSUAALKURITEGUDE KAUDU

3.1 Uurimuse eesmärk ja valim

Uurimuse eesmärgiks on selgitada, kas lapsealise suhtes toimepandud seksuaalkuritegude avastamine varem lahendatud kuritegude kaudu on võimalik. Uurimusest peab selguma, kui palju laste vastu suunatud seksuaalkuritegusid Eestis sellisel moel lahendatakse, milliseid meetodeid kasutatakse sellise kuriteoliigi uurimisel ja milline on karistuste mõjus, ennetamaks kurjategijate retsidiivsust. Uurimuse eesmärkide saavutamiseks kasutatakse poolstruktureeritud intervjuusid. Lähtudes uuringu tulemustest on võimalik teha ettepanekuid laste vastu suunatud seksuaalkuritegude uurimise efektiivsuse parandamiseks.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada, kas laste vastu suunatud seksuaalkuritegude avastamine lahendatud seksuaalkuritegude kaudu on võimalik. Eesmärgist lähtuvalt on töös tõstatatud järgnevad uurimisküsimused :

- Missuguseid meetodeid kasutatakse Eestis laste suhtes toime pandud seksuaalkuritegude uurimisel?
- Millised meetodid kasutatakse välismaal sama liiki kuritegude uurimisel?
- Kuidas on võimalik lahendada laste suhtes toime pandud seksuaalkuritegusid lahendatud kuritegude kaudu?
- Millised tegurid mõjutavad antud kuriteo toimepannud isikute retsidiivsust?

Uurimuse valimi moodustasid Politsei- ja Piirivalveameti prefektuuride lastekaitsetalituste ja –teenistuste juhid ja igast prefektuurist üks menetleja. Seega kavatseb autor intervjuuerida kokku kuni kaheksat ametnikku. Lastekaitsetalituse menetlejate valik sõltus sellest, et nende töökohustuste hulka kuulub laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude uurimine. Respondentide valikul oli eesmärgiks anda võimalikult neutraalne ja asjakohane ülevaade kogu Eestis laste vastu suunatud seksuaalkuritegude avastamisel lahendatud kuritegude kaudu kasutatavast metoodikast. Kuna Eestis on kuritegude avastamine lahendatud kuritegude kaudu

pigem kogemustel ja isiklikel tutvustel põhinev protsess, siis oli vastajate valikul üks kriteerium - vähemalt kaheaastane töökogemus. Intervjuude läbiviimiseks ja loa saamiseks esitas töö autor kirjaliku taotluse Politsei- ja Piirivalveametile. Järgnevalt koostas töö autor küsitluskava ning intervjuu ülesehituse, millele järgnes intervjuude läbiviimine. Intervjuud tähistati vastavalt läbiviimise ajale, alustades varasemast „Am1“ ja lõpetades kõige hilisemaga „Am7“.

3.2 Uurimismeetodi valik ja andmete kogumine

Uurimuse läbiviimiseks kasutab autor kvalitatiivset uurimismeetodit, mis võimaldab minna kindla uurimisprobleemiga süvitsi ja seda võimalikult täpselt uurida ja analüüsida. M.L. Laherand (2008:24) ütleb, et kvalitatiivsed uuringud kujutavad endast erilaadsete uurimisviiside kogumit. Need on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele ning viiakse läbi uuritavate loomulikus keskkonnas. Andmete kogumisel eelistatakse meetodeid, mis võimaldavad anda inimestest, sündmustest või ilmingutest terviklikku, detailirohke ja rikka pildi.

Andme kogumismeetodina kasutab autor poolstruktureeritud intervjuud, mis annab võimaluse detailselt uurida mingi kindla valdkonna problemaatikat ja selle lahendamist ning seeläbi on võimalik saada täpsemaid ja sisulisemaid vastuseid.

Ühe poolstruktureeritud intervjuu vormina on kasutusel ekspertintervjuu. Erinevalt biograafilistest intervjuudest ei paku intervjuueeritavad siin uurijale huvi mitte inimestena, kuivõrd ekspertidena, kes on kaasatud uuringusse kui teatud rühma esindajad. Potentsiaalselt olulise info ulatus on siin märksa piiratum kui teiste intervjuude puhul. Seega on intervjuu skeemil siin palju suurem suunav funktsioon, mis aitab välistada ebaproduktiivseid teemasid. (Laherand 2008:199)

Uurimuse eesmärkide saavutamiseks viidi läbi intervjuud prefektuuride lastekaitsetalituste ja -teenistuste juhtide ja igast prefektuurist vähemalt ühe menetlejaga. Kuna aga Lääne prefektuuri lastekaitseteenistuses töötab ainult kaks inimest, kellest üks on juht ja teisel menetlejal on töökogemust alla kahe aasta, siis intervjuueeriti vaid Lääne prefektuuri lastekaitseteenistuse juhti. Intervjuus esitati üheksa küsimust, mis on autori poolt koostatud

lähtuvalt töö teoreetilisest osast ning lõputöö eesmärgist. Intervjuu läbiviimisel kasutatud küsimustikud on välja toodud lõputöö lisades (lisa 1).

Analüüsi tulemused liigitati nelja erinevasse teemasse. Esimese teema moodustasid üldised küsimused lapsealiste suhtes toimepandud kuritegude ja nende uurimise kohta. Järgnevalt uuriti lastekaitsetalituse töötajate kokkupuudet kuritegude uurimisega varem lahendatud kuritegude kaudu, sealhulgas küsiti profileerimise kui ühe põhilise võimaluse kohta, et avastada sellisel moel kuritegusid. Kolmanda teema moodustas kurjategijate retsidiivsus. Neljanda teema moodustasid laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite puhul määratavad erinevad karistuste liigid ja nende mõjususe retsidiivsuse ärahoidmisel.

Intervjuud viidi läbi märtsis 2014 ning need toimusid vastajate töökohas, eraldi ruumides ning nende pikkuseks kujunes 20-50 minutit. Intervjuu alguses tutvustas töö autor ennast ning selgitas lõputöö teemat ja uurimuse eesmärgi. Seejärel paluti vastajatelt luba diktofoni kasutamiseks. Samuti lepidi intervjuueeritavatega kokku, et helisalvestisi kasutatakse ainult selle konkreetse lõputöö kirjutamisel. Lepiti ka kokku, et töös ei avaldata intervjuueeritavate isikuandmeid. Ühel juhul ei lubatud kasutada diktofoni, vastavalt sellele, tegi autor märkmeid paberile.

Intervjuu salvestamiseks kasutati esmalt diktofoni ning seejärel kirjutati analüüsi läbi viimiseks kõik sõna-sõnalt kirjalikku vormi. Kirjaliku vormi kasutamine võimaldas saadud vastuseid omavahel paremini võrrelda ja analüüsida. Salvestamise kõrvalt tegi töö autor ka kirjalikke märkmeid, et analüüsi ajal paremini orienteeruda salvestistes, aga ka märkmete tegemiseks lisaküsimuste tekkimisel.

3.3 Üldinformatsioon laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite lahendamisel Eestis

Intervjuu esimese teemaploki moodustasid küsimused Eestis toimepandud laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kohta – kui suurel hulgal sellist kuritegu toime pannakse, palju juhtumeid on jäänud mingitel põhjustel lahendamata ning miks ei ole võimalik kõiki juhtumeid lahendada. Intervjuu tulemused olid vastajate puhul üsna sarnased.

Suurusjärku, kui palju taolisi juhtumeid on jäänud Eestis lahendamata, ei osanud ükski intervjuueeritav öelda. Oldi üldisel arusaamal, et vaid väikene osa juhtumitest jõuab üldse politseisse ning ka kõigile neile, mis jõuavad menetlusse, ei leita lahendusi. Peamiste probleemidena toodi välja asitõendite puudumine ja liiga hiline teatamine kuriteost.

Arvu ma tõesti ei oska täpselt öelda, aga üks põhjus on see kui kannatanu tuleb avaldama aastaid hiljem. Ja siis lihtsalt on sõna-sõna olukord ja ei ole mille põhjalt seda kuritegu üldse tõendada. See on põhiline. Mõnikord tulevad kannatanud siin 10 aastat hiljem avaldama. (Am02)

Seda, et vaid üksikud juhtumid, mis jõuavad politsei huviorbiiti jäävad lahendamata tõdesid enamus vastajatest erinevatest piirkondadest.

Eesti kohta ei tea, tean Lõuna-Eestit, tegelikult ei tea isegi Lõuna-Eestit, tean Tartut ja Tartumaad. /.../ Kui ma oma kolleegidega püüdsin meelde tuletada, on meil sisuliselt kontaktset ja perevälist väärkohtlemist ainult üks selle nelja aasta peale. (Am03)

Samas leidsid vastajad, et nende juhtumite puhul, mis juba politsei huviorbiiti jõuavad, saavad mingisuguse lahenduse enamuse juhtumitest.

Arvuliselt sellest jäämäetipust, sellest 10%, mis jõuab politsei menetlusse, usun, et üks 80% saab nagu ikkagi mingisuguse lahenduse. (Am01)

Kõige suuremad takistused antud kuritegude lahendamise puhul Eestis on seotud konkreetse kurjategija väljaselgitamisega. Kurjategijad jätavad küll kuriteokohale jälgi, aga tihtipeale ei pruugita või ei ole võimalik neid leida või kui tegemist on aastaid tagasi toimunud kuriteoga, on kõik asitõendid kadunud. Sündmuskoha ja asitõendite puudumise tõttu jääb lahendamise võimaluseks vaid kannatanu ja potentsiaalsete kahtlusosaluste ülekuulamine ja olemasolul ka tunnistajate ülekuulamine. Tekib sõna-sõna vastu konflikt.

Näiteks ei ole ka piisavalt tõendeid, kui kurjategija on teada, on koheldud väga väikest last ja see laps ei suuda ise ütlusi anda. Ja kui teatatakse liiga hilja, siis ei ole võimalik midagi koguda ka sündmuskohalt. (Am02)

Minul on põhiliselt sinna taha jäänud, et kui on olnud selline lugu, siis ei ole mingeid juhtnööre kuskilt tulnud, kaameraid ei ole olnud, muud infot samuti mitte. Lihtsalt, et ohver kirjeldab seda toimepanijat, aga pealtnägijaid ei ole, isikukirjeldus on selline üldine ja kaameraid ei ole, mingeid jälgi sellest maha ei jää, siis ei ole kuskil millestki kinni hakata. (Am04)

Teine problemaatiline aspekt on kannatanute jõudmine politseisse. Alaealised ei julge või ei taha endaga juhtunust näiteks vanematele rääkida. Samas on palju juhtumeid, kus väärkohtlejaks ongi pereliige ja siis ei oska kannatanud kellegi poole pöörduda. Selliseid juhuseid, kus näiteks teise kuriteo ülekuulamisel tuleb välja, et ka ülekuulatavaid on väärkoheldud, on ette tulnud mitmeid.

Avastatakse, aga niimoodi, kui näiteks kui kannatanu on mõne teise kriminaalasja raames tunnistaja ja siis tema käest midagi küsida, siis ta võib hakata sulle rääkima, mida ta on kuulnud oma sõbranna või sõbra kohta ja siis ta võib hakata ka rääkima enda kohta, et mis on tema endaga juhtunud. ././ Vahest on nii, et lapsed ei tea kuhu nad pöörduma peavad ja vanematel on väga raske rääkida, kuna üks väärkohtleja võib olla pereliige. (Am06)

Samas on Eestil olemas koostöövõimalused ka välismaiste pädevate asutustega, kus vajadusel kaasatakse eksperte. Mistõttu saab öelda, et võimalusi antud kuritegude lahendamisel on mitmeid, oluline on kuriteost teada saada kiiresti, et koguda võimalikult palju asitõendeid.

3.4 Lapsealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude avastamisel kasutatavad uurimismeetodid

Tulenevalt teoriast, on seksuaalkuritegude avastamiseks mitmeid võimalusi – ülekuulamised, füüsiliste tõendite kogumine ja ka profileerimine. Üldjuhul kasutatakse võimalikult palju erinevaid meetodeid, sest nii on võimalik koguda rohkem tõendeid ja saada adekvaatsemad tulemused. Oluline on lähtuda iga konkreetse kuriteo puhul vajaduspõhisest lahendamisest.

Viiakse läbi menetlustoiminguid. Kasutatakse kõiki kriminaalmenetlusseadustikus sätestatud toiminguid ja jälitustoiminguid. Seadusega ette nähtud toiminguid. Tehakse kõiki toiminguid, mida võimalik, lähtutakse juhtumist. (Am01)

Lisaks uurimistoimingutele kasutatakse ka erinevaid jälitustoiminguid. Oluliselt on hakatud rõhku pöörama ka digitaalsetele failidele ja salvestistele, kuna üha enam väärkohtlemisi saab alguse interneti teel. Väga paljudel juhtudel on Eestis leitud tõendeid just läbiotsimistoimingute käigus, erinevatest mobiili- ja arvutiseadmetest. Samas on tegemist väga oluliste tõenditega, mis aitavad kindlaks teha kurjategija ja toimunud sündmuse.

Et kui võimalik, siis jälitustoiminguid, mida me ka kasutame üpris agaralt, põhimõtteliselt kõiki- varjatud sisenemist, kõneeristusi, mis ei ole küll otseselt jälitustoiming, aga pealtkuulamist. Me ikkagi uurime päris põhjalikult neid. /.../ Meie näiteks teeme kõikide seksuaalse väärkohtlemise juhtumite puhul ka läbiotsimise, sest tänapäeval on ikka suuremal osal neist arvutid ja enamikel juhtudel me leiame arvutist tõendeid, kas on kogutud pilte või kirjavahetust peetud. (Am01)

Olulised on digitaalsed tõendid, sest me suhtleme hästi palju suhtlusvõrgustikes. Laste asjades on obligatoorsed ka läbiotsimised, siis ongi see, et kas tal olid need filmid olemas enne väärkohtlemist või pärast seda, siis ta täiendas seda või et kinnistada oma tegevust, siis on neil veel alla tõmmatud lastepornot või nad on ise filminud või pildistanud. (Am05)

Kõige olulisem on pöörata tähelepanu kuriteo lahendamise algfaasis kannatanule, kuulata ta üle ja võimalusel koguda füüsilisi tõendeid. Ent ka siin on probleeme – kannatanu ei pruugi veel osata rääkida, samuti võib esineda häbimärgistatust. Ülekuulamine on esimene ja kõige olulisem uurimise osa, see on peaaegu kõigi juhtumite puhul kõige olulisem toiming, et hinnata lapse usaldusväarsust (Pomponio 2004:37). Seejärel tegeletakse füüsiliste tõendite kogumisega nii ohvrit kui sündmuspaigalt, mis aitaks kaasa konkreetse kahtlusaluse leidmisel.

Kui värske sündmus, siis alustatakse kannatanu ülekuulamisest, kuna seksuaalse väärkohtlemise puhul mingeid väliseid vigastusi tihtipeale ei ole, siis tuleb kohe kannatanu viia kohtuarstlikku-ekspertiisi, kus kannatanu vaadatakse tavaliselt günekoloogiliselt läbi. Edasi kui sündmuskoht, siis sündmuskoha vaatus, kui olemas kahtlustatav, siis tema kinnipidamine ja tema elukohas läbiotsimine, ülekuulamine. Kui on tunnistajaid, siis nende ülekuulamine. (Am02)

Samas leiti, et erinevate tõendite kogumisel kannatanu seisukohalt on problemaatiline uurimisprotsessi pikkus ja ajakulukus. Erinevaid tõendeid koguvad erinevad eksperdid. Väga tihti juhtub, et leida meditsiinilisi tõendeid kui ka rääkida psühhiaatriga, tuleb kannatanuga kokkuleppida erinevad päevad ning erinevad asukohad. See muudab aga uurimisprotsessi pikaks ja ebamugavaks.

Mida paremaks teha menetluslikult poolelt, võib-olla ongi see, et me tegelikult jooksutame väga palju kannatanuid. Et kui saame teada, et laps on vägistatud, siis igasugused ekspertiisid ühest majast teise, siis see videoülekuulamine, siis selle näitamine ja tutvustamine, siis psühhiaatrid ja psühholoogid ja see võib-olla võiks olla kuidagi teisiti, et saaks ühel päeval ja ühes kohas ära teha. Et me ei veaks last mitu päeva kuskil mööda asutusi. (Am06)

Küsimusele, milliseid meetodeid võiks antud kuritegude avastamisel veel kasutada lisaks praegu kasutusel olevatele, ei osanud vastajad vastata. Peamiselt leiti, et olemasolevad meetodid ja seadusandlus annab neile väga suured võimalused menetlustoimingute läbiviimisel.

Ma arvan, et meie seadusandlus on päris hea, et meil on kõik võimalused olemas. Me saame teha igasuguseid erinevaid menetlustoiminguid. Ma niimoodi kohe ei oska ettepanekuid tuua. (Am01)

Kuna selliste kuritegude puhul on kurjategijate retsidiivsus kõrge, on võimalik teatud tunnuste alusel siduda eelnevalt toimepandud kuritegu kurjategija nii-öelda väljakujunenud kuriteomustriga. See annab võimaluse lahendada kuritegusid varem lahendatud kuritegude kaudu.

Nende see käekiri jääb ju samasuguseks, kui toimub mingi kuritegu ja toimepanija ei ole veel teada, siis esimese asjana hakatakse otsima, kas midagi sarnast on veel juhtunud. Et kas siis sündmuskohtadel olev käekiri on sarnane, või leitakse DNA, jalatsijälg või mõni kiud. Ja siis nende kahe asja kokku panekul lahendatakse kuritegu ära. (Am02)

Teooriast ilmnes, et edukaks profileerimiseks on vajalik õppida tundma väärkohtleja töömeetodit ehk *modus operandit* ja rituaale, mis üldjoontes jäävad sarnaseks ühe ja sama

väärkohtleja poolt toimepandud kuritegudes. Ka vastajad tõid välja, et väärkohtlejate tegevus sündmuskohal jääb kogu eluks üsna samasuguseks.

Nende tegutsemisviis on neil hästi sarnane kogu elu ja nad ei muuda seda. Et nende tegevuses muutuvad ainult detailid. (Am01)

Kui me teame, et mingil kahtlustataval on käitumismuster, siis menetleja teab juba kogemuse pealt, et see isik peeti kinni, ta käitus niimoodi ja ta on juba kolm korda niimoodi käitunud ja kui tuleb sarnane juhtum ja me teame, et see kahtlustatav on vabaduses, siis me arvame, kes see isik võis olla ja me kontrollime kus see isik antud hetkel on. (Am02)

Profileerimine on protsess, mis hõlmab igasuguse kuriteoga seotud informatsiooni, k.a informatsiooni ohvri ja sündmuskoha kohta, kasutamist, et koostada profiil, veel tundmatu kurjategija kohta (Ainsworth 2001:7). Mistõttu võib öelda, et kuigi ametlikult ei ole Eestis profileerimine kasutusel, siis sarnaseid tegevusi, mille põhjal oleks võimalik koostada profiile, tehakse uurimise käigus igapäevaselt.

Samas leidsid osa vastajaid, et profileerimine, profileerija või vähemalt sellekohane koolitus oleks Eestis vajalik, kuid selle toimimiseks oleks vaja palgata oma ala spetsialiste.

Ma arvan, et see oleks väga vajalik. Kahju, et meil ei ole Eestis sellist spetsialisti, kes sellega tegeleks. Et me oleme kunagi ise saatnud Soome profileerijale ühe juhtumi, mis meil on siiani avastama 2006 aastast. Aga meil ei ole neid võimalusi. Meil võiks olla Eestis oma profileerija, kas mõni kriminoloogia või ma ei kujuta ette, mis haridusega ta peaks olema, mingi krimonoloogia-sotsioloogia haridusega. (Am01)

Ma arvan, et pigem oleks meile kasulik kui tuleks keegi siia ja teeks väikse koolituse, et kuidas ise seda oma töös kasutada. Üks selline koolitus on meil olnud, aga see oli hästi pinnapealne ja selle viis läbi keegi Inglismaalt ja on plaan, et seda isikut veel kutsuda Eestisse, aga see on päris kulukas. (Am02)

Teisalt oldi arvamusel, et profileerimist võiksid läbi viia erinevad eksperdid Eestis, sealhulgas psühholoogid, psühhiaatrid ja kohtueksperdid. Samas tunti muret, et praegused eksperdid vajaksid lisakoolitusi, et oma pädevust tõsta.

*Aga pigem võiks kasutada siin meie ekspertiise, ma mõtlen kohtu-psühholoogia, kohtu-
psühhiaatria ja kohtu-seksuoloogia ekspertiisi aktid võiksid olla niivõrd head, eksperdid
niivõrd pädevad ja aktid nii põhjalikult lahti kirjutada, et sisuliselt nad saavad inimeselt kogu
selle informatsiooni, tema käitumise, emotsioonide, tema arusaamiste kohta. Et need võiksid
meil olla head, kuna praegu need ei ole meil niivõrd okay'd. (Am05)*

Võimalustena leitakse, et laste vastu toimepandud seksuaalkuritegude avastamisele aitaks kaasa kurjategijate jälgimine. Seda eelkõige põhjusel, et kurjategijate retsidiivsus on niivõrd kõrge.

Kõige jõhkramate kuritegude toimepanijad, see sama, et võõras isik ja tungib kallale ja vägistab, et selliste kurjategija puhul võiks olla nii, et kui ta on juba ükskord tuvastatud ja ta on karistuse ära kandnud, siis teda saaks jälgida ilma selleta, et ta oleks uue kuriteo toimepannud. /.../ Võiks olla võimalus sellisel puhul, et kui piisav periood on möödas, saaks teda jälgida, telefonisuhtlust, muud suhtlust, aga praegu seda võimalust tegelikult ei ole. Praegu on niimoodi, et kui reaalne vihje tuleb, et on nähtud seda isikut väikeste laste läheduses, siis. Meil peab olema konkreetne kaebus tema suhtes, et jälitustoiminguid teha. (Am03)

Intervjuu tulemustest nähtub, et praegusel hetkel on, tulenevalt seadusandlusest, ametnikel Eestis head võimalused menetlustoimingute tegemisel. Erinevaid võimalusi, kuidas laste vastu toimepandud seksuaalkuritegusid avastada, on mitmeid – ülekuulamine, jälitustegevus, füüsiliste tõendite kogumine, läbiotsimine. Arengusuundadena näevad ametnikud profileerimise kasulikust ja korduvkurjategijate jälgimist uute kuritegude ennetamise faasis.

3.5 Kurjategija retsidiivsus lapsealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegude puhul

Väga suur osa intervjuueeritutest oli arvamusel, et antud kuriteoliigi toimepanijate puhul on tegemist väga retsidiivsete isikutega. Antud kurjategijate puhul on palju neid, kes sama kuriteoliigi eest korduvalt karistatud saavad.

Nad on ikka väga retsidiivsed, ma seda protsenti ei oska öelda, aga meil endalgi siin 10 aasta jooksul on mitmeid juhuiseid, kus isikud on siit 2 või 3 korda läbikäinud. Eelmisel aastal me saatsime raskeid lapsealiste vastu toimepandud seksuaalkuritegusid 19 prokuratuuri ja nendest 6 olid varem sarnaseid kuritegusid toimepannud. Tegelikult päris suur protsent minu meelest. Ikkagi toimetavad kuni elu lõpuni. (Am01)

Peamiste põhjustena toodi siiski välja, et tegemist on isiksushäiretega – käitumise kõrvalekaldega. Pomponio (2004:13) on öelnud, et väärkohtlejatele on omased mõningad arenguhäired, näiteks tema enda väärkohtlemine lapsepõlves, empaatiavõime puudumine, depressioon, eraldatus, halb emotsioonide kontroll, jäigad seksuaalsed ning usulised väärtused ja samuti võivad esineda halvad sotsiaalsed oskused.

Pedofilia on ju ka seksuaalsuunitlusehäire, peamine ongi, et tal on vajadus, tung, ta saab saabki seksuaalset rahuldust ühel viisil ainult. Tal ei jäägi muud varianti kui seda korrata ja korrata. Vahepeal teda siis isoleeritakse ja isoleeritakse ja nii ta käib vanglast sisse-välja, et see on nagu põhiline põhjus. Et talle meeldib see tegevus ja ta ei anna endale aru, või võib-olla ta isegi annab aru, aga ma ei ole siin 10 aasta jooksul küll kedagi näinud, kes oleks püüdnudki teha midagi selle jaoks, et kuritegu ära hoida. Kuigi nad väidavad seda, et mõtlesid arstile minna jne. (Am01)

Vastajad on välja toonud, et korduvkuritegude puhul võivad kuriteod astmeliselt julmemaks muutuda.

Kui see retsidiivsus muutub hullemaks, siin tuleb see osa, nõ adrenaliinilaks, et enne ma vaatasin lapspornot, lihtsalt netist, tõmbasin pildid alla ja vaatasin, järgmine kord ma mõtlen, et sain emotsionaalselt ja füüsiliselt oma rahulduse ja adrenaliini ning mul oli nii hea olla, aga nüüd ma ei rahuldu enam sellega. Nüüd ma otsin veel hullemat pornot, nüüd vaatan ma videosi, võib olla isegi sellised, kus on need lapsed veel väiksemad ja grupiliselt jne. ühel hetkel ma tunnen, et see mind enam ei rahulda ja ma ei saa enam rahuldust ja nüüd ma otsin reaalse lapse. Eelkõige on see inimeses endas. (Am05)

Teisalt on vastajad märganud, et üha enam esineb neid juhtumeid, kus kurjategija on ise lapsena seksuaalselt väärkoheldud. Ainscough ja Toon (2006:58) on väljatoonud, et väärkohtleja võib olla keegi, keda on seksuaalselt, emotsionaalselt või füüsiliselt

väärkoheldud, kas lapsena või täiskasvanuna ning ta võib teisi väärkohelda, et tunda ennast võimukamana, pannes kedagi teist kannatama.

Oleme märganud et eriti noored, kes panevad seda kuritegu toime, neid on ennast väärkoheldud. Ja meil on omal ära otsustatud, et kui meile tuleb siia noor seksuaalkurjategija, siis me üritame leebel viisil sinna jõuda, et kas teda ennast on kuritarvitatud ja väga tihti on see seal taga. (Am03)

Retsidiivsuse vähendamisel on märgatud mõju nii meediast, politsei tugevdatud järelvalvest ja sotsiaalsest kontrollist.

Pedofiil ütles, et tõepoolest ma varjasin end, kui politseiauto läks mööda, siis mul oli selline tunne, et ta tuleb mulle järgi. Et siin tal oli ka see karistuse hirm. Üks teine mees ütles mulle, et jah ma netis suhtlen, aga ma olen nii palju kuulnud ja lugenud pedofiilide karistamisest meedia vahendusel ja mina ei taha, et minu pilt ja nimi tuuakse kuskil välja või minu lugu ja see hoidis mind nende lastega kohtumast ära. (Am05)

Antud valdkonna puhul on tegemist väga retsidiivsete kurjategijatega, need kes on laste vastu toime pannud seksuaalkuritegusid, teevad seda suurel juhul rohkem kui ühe korra. Tegemist on isiksushäirega, mille tõttu kurjategija seksuaalimpulsi ajendil otsib vastavat rahuldust. Tendents on, et ajaga lähevad ühe isiku poolt toimepandud kuriteod julmemaks, kuid mitte kõigi puhul see nii ei ole. Retsidiivsust vähendavate teguritena võib välja tuua ühiskonna hukkamõistmise ja politsei tugevama järelevalve.

3.6 Lapsealiste vastu toimepandud kuritegude puhul rakendatavad karistusliigid ja valdkonna arengusuunad

Üldiselt on vastajad arvamusel, et ajaga on läinud karistused karmimaks, kuid nende efektiivsus on küsitav. Ollakse arvamusel, et karistused võiksid olla veelgi pikemad, sest kurjategijad on väga retsidiivsed. Kui karistus on kantud, on suur oht, et see sama kurjategija paneb toime sarnase teo.

Mina siin politseinikuna näen, et need karistused võiksid veelgi pikemad olla. Sest ainuke asi mis toimib ongi isoleerimine. See ravimine ja selle võimaluse andmine on nagu ta on. Paljud seda tahavad, aga selle rakendamine minu arvates on mõttetu ja raha raiskamine. Et jah mina politseinikuna pooldan väga pikka karistust, kuna näen, et muu asi lihtsalt ei toimi. (Am01)

Teine arvamus on, et karistuste määr ja rangus on vastavuses kuriteo raskusastmega. Need karistused, mis on määratud kontaktse seksuaalse väärkohtlemise eest on piisavalt karmid, kuid leebemalt on karistatud interneti teel sarnaseid kuritegusid toimepannud isikuid.

No praegu ütleme selle n-ö lastepaketiga seoses, mõned karistused karmistused. Lastepakett on see, mis 23.12.2013 vastu võeti, seal tulid uued paragrahvid juurde, uued koosseisud juurde. Aga meie karistused alaealise vägistamise puhul, mis on 6-15 aastat, on päris karm juba. Aga interneti kuritegude puhul saavad nad liiga leebelt. (Am05)

Teisalt aga võivad karmimad karistused kaasa tuua erinevaid tagajärgi. Üheks võimaluseks on kurjategijate ettevaatlikkuse suurenemine, mistõttu võib kuritegude lahendamine olla palju keerulisem ja seega võib suurened ka lahendamata jäänud kuritegude arv.

Kui neid karistusi veel karmistada, siis need kurjategijad lähevad veel ettevaatlikumaks. Et võib-olla need juhtumid endiselt toimuvad, aga võib-olla me ei saa neist lihtsalt teada kuna neil on karistuste ees suurem kartus ja nad teevad kõik, et mitte vahele jääda. (Am01)

Ka Turvey (2008:313) ütleb, et *modus operandi* on õpitud käitumine, siis on ta ka dünaamiline ja paindub muutustele. MO käitumist mõjutab aeg ja kurjategija mõistmine, et mõned asjad, mida ta teeb kuriteo toimepanemiseks on efektiivsemad ja seetõttu kasutab ta seda ka tulevikus.

Samas oldi arvamusel, et erinevate seksuaalset mõju avaldavate graafiliste materjalide piiratus peaks olema tugevam või lausa täiesti keelatud. Üldjuhul võivad just pornograafilised teosed olla ajendiks kontaktse lapsealiste vastu suunatud süüteo toimepanekul.

Internetis oleva lasteporno kättesaadavus peaks olema võimatu. Kuna kõik saab alguse peast /.../ aga enamikel inimestel jääbki see tema pähe, aga mõningatel juhtudel hakatakse ka

vaatama netist lapsporno pilte, seejärel videosi ja lõpuks otsitakse reaalne ohver, kas siis katustakse või vägistatakse ohvrit. (Am07)

Alternatiivkaristustesse aga suhtutakse erinevalt. Osa vastanutest on arvamusel, et mingil ajaperioodil näiteks keemiaravi toimib, aga ajapikku see toime kaob ja kurjategija naaseb oma vanade eluviiside juurde. Teised aga leiavad, et keemiline ravi võiks aidata.

Mõned üksikud isikud on saanud ka keemilist ravi, aga kui see ravi lõppeb, siis see tung tuleb neil ikka tagasi. (Am02)

Isikute keemiline ravimine, minu teada toimib, aga siin ei ole praktikas teada, et vähemalt proovima peaks ja kui räägitakse, et toimib küll ta siis toimib. Vähemalt seda tahtmist surub alla, kui neil on need n-ö kihud ja tahtmised, siis selle kihu võtab alla, aga seda mõtte tahtmist ei muuda. (Am03)

Samas on keemilisel ravil ka negatiivseid aspekte. Vastajad olid kursis, et enne kui see Eestis kasutusele võeti, tehti mitmeid uuringuid ja nendest nähtub, et konkreetsetel ravimeetodil on palju kõrvalmõjusid. See omakorda tähendab, et oht tsiviilhagideks kurjategijate poolt on olemas. Teine küsitav aspekt on ravi efektiivsus, sest Eestis on see kasutusel olnud väga vähest aega ja alles paari aasta pärast selgub praktiliselt, kas ravi toimib või ei.

Keemiline ravi on nii alles vastu võetud ja üks praktika näitab, kuidas see mõjub. Enne kui seadus vastu võeti, tehti uuringud ja toetuti uuringutele ja sealt on näha, mida see annab, aga see kuidas Eestis toimib, saab alles paari aasta pärast näha. Nad on kallid ka ju ja teine asi tuleb, see kas hakkab tulema hagnosisid ka kõrval mõjude kohta. Tegemist on ju keemiaga ja sellel on kõrvalmõjud ja päris tugevad, võib-olla see isik, kellele seda kohaldatakse, ei ole selle toimeainele vastuvõtlik ja see tekitab hoopis uue kahjustuse. (Am05)

Karistuse kohaldamise puhul on tekitanud vastuolusid karistuspoliitika kohaldamise erisused regiooniti. Karistuste maksimaalmäärad on välja toodud karistusseadustikust, kuid kuidas neid kurjategijatele kohaldatakse oleneb konkreetsetest kohtunikest, prokuröridest ja uurijatest. Mis praktikas tähendab aga seda, et see isik, kes paneb sarnase kuriteo toime ühes Eesti osas võib saada palju suurema karistuse, kui teine mujal.

Karistuspoliitika on regiooniti erinev, see oleneb prokurörist. Ei taha küll konkreetselt kellegi pihta midagi öelda, aga eks see oleneb kõik nii kohtunikest, uurijatest ja prokuröridest. (Am04)

Ma arvan, et karistuspoliitika sõltub ka prokurörist, meie näiteks ei ole rahul. Ma tean, et üks tudeng viis läbi uurimuse ja meie prokurör oli kõige leebemate karistustega ja see võib olla põhjuseks, miks mina ei ole rahul. Kui on ikka mitu kannatanut ja kontaktne seksuaalkuritegu, siis kui ta saab ainult tingimisi karistuse, siis minu meelest ei ole see vastuvõetav. (Am03)

Arengusuundadena nähakse ühtse andmebaasi loomist ja profileerimise kasutusele võtmist. Kuna seksuaalkurjategijate puhul on tegemist väga retsidiivsete isikutega, kelle käitumismuster ja tegutsemisviis jääb samaks, oleks hea kui andmebaasist oleks võimalik lihtsalt välja võtta sarnaste mustrite alusel toimepandud kuritegusid ja kurjategijaid.

Mina olen mõelnud, et Eestis võiks olla seksuaalkurjategijate register, see tähendab siis, et tegemist on ametkondlikku andmebaasiga, mitte avalikuga, kus kõik seksuaalkurjategijad võetakse arvele. /../ et kui toimub mingi kuritegu siis selle modus operandi järgi trükkid sinna sisse, et mis ta alati teeb ühte moodi. (Am01)

Lähtuvalt praktikast võiks ametnike arvates seadusest tulenevalt olla võimalik ka juba selle kuriteo eest süüdimõistetute jälgimine ennetamise eesmärgil ka pärast karistuse ärakandmist. Peamine põhjus selleks on retsidiivsus, mistõttu üks kurjategija paneb mitmeid kordi toime sarnaseid tegusid, kuid uurima saab hakata alles konkreetsete ajendi ja aluse olemasolul.

Et kuna siin teeme sellistele ju kompleksekspertiisid, seksoloogilised ekspertiisid ja sealt tuleb vastus, et see ei ole ravitav, et see on seksuaalhälve, siis kuidas on võimalik, et isik kannab karistuse ära ja ootan, kust tuleb uus pauk. Võiks olla võimalus sellisel puhul, et kui piisav periood on möödas, saaks teda jälgida, telefoni suhtlust, muud suhtlust, aga praegu seda võimalust tegelikult ei ole. (Am03)

Üldiselt võib öelda, et lapsealise suhtes toimepandud kuritegudele vastavad karistused on ametnike arvates piisavalt karmid. Veelgi karmimaks muutmisel ollakse lahkavamustel, osa arvavad, et see võib muuta kurjategijad ettevaatlikumaks, mistõttu on kuritegusid raskem avastada, osa aga leiavad, et pikemad karistused võimaldaks ära hoida uued kuriteod.

Karistuste kohaldamise osas toodi nõrga küljena välja karistuste kohaldamise ebaühtlus vastavalt piirkonnale. Arengusuundadena nähakse ühtse andmebaasi loomist, profileerimise kasutusele võttu ning retsidiivsete kurjategijate jälgimist.

KOKKUVÕTE

Antud lõputöö eesmärgiks oli uurida lapsealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude uurimist läbi varem avastatud kuritegude. Antud lõputöö teema on aktuaalne, sest teadaolevalt ei ole Eestis varem sellisel teemal uurimust läbi viidud, kuid konkreetse kuriteoliigi eest süüdimõistetute arv kasvab.

Saavutamaks lõputöö eesmärki, vaatles autor töö teoreetilises osas mitmeid erinevaid eesti ja inglise keelseid käsitlusi, mis kajastasid ohvri ja väärkohtleja ülekuulamist, füüsiliste tõendite kogumist, profileerimist ja profileerimiseks vajalike komponente. Teooriast selgus, et kuritegude avastamine lahendatud kuritegude kaudu toimub põhiliselt kahel meetodil. Esimese meetodina kogutakse sündmuskohalt ja kannatanu kehalt füüsilisi tõendeid, mis võimaldavad omavahel siduda kurjategijat ja kuritegu ning otsida andmebaasist, kas sama isik on ka varasemalt karistatud. Teine meetod, mis aitab lahendada kuritegusid lahendatud kuritegude kaudu on profileerimine. Samas ei ole profileerimine imevahend kuritegude avastamisel, vaid pigem toetav protsess, mis võimaldab teha järeldusi kurjategija ja tema isikuomaduste kohta ning seeläbi piirata võimalike kahtlustatavate hulka. Kuna profileerimise eelduseks on järelduste ja üldistuste tegemine kurjategija ja tema tegevuste kohta, siis vaadeldi ka kurjategija *modus operandi* ja rituaalide tähtsust kuriteo toimepanemisel.

Teoorias käsitletud ülekuulamised ning füüsiliste tõendite kogumine on igapäevased tegevused lahendamaks laste vastu suunatud kontaktseid seksuaalkuritegusid. Samas on need menetlustoimingud olulisel kohal avastamiseks kuritegusid varem lahendatud kuritegude kaudu. Nimelt iga sündmuskohalt peegeldab mingeid kurjategija omadusi või tema poolt sinna jäetud jälgi ning nagu teoorias ka välja toodi, siis edukaks profileerimiseks on vajalik teostada põhjalik sündmuskoha analüüs. Samuti on profileerimise seisukohalt oluline ohvri ülekuulamine, kuna see võimaldab teha järeldusi kurjategija töömeetodite ja rituaalide kohta. Väärkohtleja ülekuulamine võimaldab saada kurjategijalt ülestunnistuse uuritava kuriteo sündmuse kohta, aga ka varasemate tema poolt toimepandud, seni avastamata kuritegude kohta. Väärkohtleja ülekuulamisel väljaselgitatavad asjaolud aitavad teha järeldusi tema motivatsiooni ja põhjuste kohta kuriteo toimepanemisel ning selgitada ka tema töömeetodeid

ja rituaale, mis muudab tulevikus sama isiku poolt toimepandud kuritegude uurimise lihtsamaks.

Samuti viis autor läbi intervjuud PPA prefektuuride lastekaitsetalituste ja -teenistuste juhtidega ja ühe menetlejaga igast prefektuurist, v.a. Lääne prefektuuri lastekaitseteenistuse menetlejaga, kelle töökogemus selles valdkonnas ei olnud piisavalt pikk. Intervjuu tulemusi kategoriseeriti ja analüüsiti, luues seeläbi üldpildi laste vastu toimepandud kuritegude lahendamises varem lahendatud kuritegude kaudu ning antud valdkonna arengusuundadele.

Peamiste uurimustulemustena võib välja tuua, et põhiline probleem, miks Eestis jäävad antud valdkonna kuriteod lahendamata, on see, et politsei poole pööratakse liiga hilja ja sellega kaasneb tõendite vähesus. Vastajad leidsid, et korduvkurjategijaid võiks seadusest tulenevalt olla võimalik jälgida pärast karistuse ära kandmist ning Eestis võiks kasutusel olla profileerimine, mis aitaks lahendada kuritegusid. Seksuaalkurjategijad on retsidiivsed, mistõttu korduvkuritegusid antud valdkonnas pannakse toime tihti. Siinkohal olid vastajad kohaldatavate karistuste osas erinevatel arvamustel. Osa vastanutest väitis, et karistused on piisavalt karmid, kuid teised leidsid, et pikemad karistused aitaksid ära hoida sagedasti toimepandud korduvkuritegusid.

Eelneva põhjal saab öelda, et lõputöö eesmärk on täidetud. Lapsealiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegusid on võimalik avastada lahendatud kuritegude kaudu.

Tulenevalt uurimustulemustest tehti järgnevad ettepanekud:

- Võtta Eestis kasutusele seksuaalkurjategijate andmebaas, mis sisaldaks seksuaalkurjategijate profiile ning mis võimaldaks andmebaasist teha päringuid kurjategija kohta tema tegevuste järgi sündmuskohal. Andmebaas oleks mõeldud kasutamiseks politseile ja vanglatele. Teine võimalus on eelpool väljatoodu põhjal täiendada KAIRI-t.
- Viia sisse võimalus vajadusel jälgida seksuaalkurjategijaid, kes on karistatud mõne kontaktse seksuaalkuriteo eest, ilma et ta paneks mõne uue kuriteo toime.
- Teha lastekaitsetalituste töötajatele profileerimise alaseid koolitusi, kuna Eestis tehakse enamikke toiminguid, mis on profileerimiseks vajalikud, aga ei ole õpetatud vastavat üldistamist, mis tulenevalt teooriast on profileerimise eelduseks. Või luua Eestisse profileerija ametikoht.

SUMMARY

The aim of the final thesis was to find out if crimes can be solved through previously solved crimes. The original thesis is in Estonian and consists of three main chapters written over 43 pages. Two first chapters cover theoretical aspects and the last chapter focuses on empirical work.

To achieve the aim author has worked through various Estonian and English literature and carried out 9 interviews with Police and Border Guard Board Prefecture Child Protection Service investigators. The results of interviews have been analysed in the third chapter, including the comparison with theoretical approaches from former two chapters.

In the first chapter of the thesis author gives overview of child and perpetrator interrogation. In addition it also includes different views of the importance of physical evidence in investigation of child sexual abuse cases. Those elements are essential to investigate child sexual abuse cases on their own, but it's also crucial to solve crimes through previously solved crimes. In the second chapter author views criminal profiling and its elements- *modus operandi* and rituals. Profiling is one of the most common ways to solve crimes through previously solved crimes and to fully understand profiling, it is necessary to understand all the elements in the process. In the third chapter author summarizes and analyses empirical research and compares it with theoretical approach.

Based on theoretical and empirical research author has three suggestions:

1. To introduce sex offenders database or to supplement KAIRI - it would contain profiles and methods of child sexual molesters and pedophiles and it would be renewed regularly with every new case.
2. Introducing the possibility of tracking sentenced child sexual molesters and pedophiles, decreasing the possibility of committing a new crime.
3. Organize training courses on profiling for criminal investigators or create separate function of profiling in Estonia, making the crime solving more efficient.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aas, N. 2007. Alaealiste erikohtlemine kriminaalmenetluses. Prokuratuuri kodulehelt www.prokuratuur.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/Riigi%20peaprokur%C3%B6ri%20juhis-%20alaealiste%20%C3%BChetaoliseks%20erikohtlemiseks%20krim.menetluses%2028.06.2007.pdf välja otsitud 12.12.2013.
- Ainscough, C. Toon, K. 2006. Läbimurre. Tallinn: kirjastus Ilo.
- Bartol R.C. Bartol M.A. 2013. Criminal & Behavioral Profiling. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE .
- Eesti õigekeelsussõnaraamat. 2013. Eesti õigekeelsussõnaraamatu kodulehelt www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=genitalid&F=M välja otsitud 12.02.2014.
- Ebisike, N. 2008. Offender Profiling in The Courtroom: The Use and Abuse of Expert Witness Testimony. Greenwood Publishing Group. Google Books andmebaasist välja otsitud 20.12.2013.
- Faller, C.K. 1993. Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues. Child Welfare kodulehelt www.childwelfare.gov/pubs/usermanuals/sexabuse/sexabuse.pdf välja otsitud 07.01.2014.
- Fisher J. A. B. 2004. Techniques of CRIME SCENE INVESTIGATION. Seventh Edition. Boca Raton, London, New York; Washington DC: CRC PRESS.
- Hazelwood, R.R., Warren, I.J. 2004. Linkage analysis: modus operandi, rituaal and signature in serial sexual crime. Aggression and Violent Behaviour. (9)3, 307-318. Science Direct kodulehelt www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178904000138 Välja otsitud 11.10.2013.
- Holmes, M.R. Holmes, T.S. 1996. Profiling Violent Crimes. An Investigative Tool. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Kergandberg, E. Järvet, T. Ploom, T. Jaggo, O. 2004. Kriminaalmenetlus. Teine, muudetud trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Kuritegevus Eestis 2012. Uuringu aruanne 2013. Justiitsministeeriumi kodulehelt www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58971/Kuritegevus_Eestis_2012.pdf välja otsitud 20.02.2014.

Laherand M-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: kirjastus Infotrukk.

Lanning, V.K. 2010. Child Molesters: A Behavioral Analysis. National Center of Missing and Exploited Children kodulehelt www.missingkids.com/en_US/publications/NC70.pdf välja otsitud 20.12.2013.

Justiitsministeerium. 2005. Laulasmaa deklaratsioon kuritegevusevastase võitluse eelistustest. Justiitsministeeriumi kodulehelt www.just.ee/26990 välja otsitud 12.12.2013.

Lee, C.H. Palmbach, M.T. Miller, T.M. 2001. Henry Lee's Crime Scene Handbook. Amsterdam, Boston, Heidelberg, London, New York, Paris, Sain Diego, San Fransisco, Singapore, Sydney, Tokyo: Elsevier.

Liivamägi, A., Kask K. 2012. Laste ülekuulamine kohtumenetluses. Käsiraamat kohtunikele. Riigikohus.

Mauro, M. 2010. To Catch a Serial Criminal. Psychology Today kodulehelt www.psychologytoday.com/experts/marisa-mauro-psyd välja otsitud 14.12.2013.

Menetlustaktika rakendamine kuritegude uurimisel. Vabajutustus. Välja otsitud sisekaitseakadeemia kodulehelt stud.sisekaitse.ee/Opik/Kahtlustatava%20ylekuulamine2/vabajutustus.html 09.03.2014.

Pomponio, T. A. 2004 Investigation and Prosecution of Child Abuse. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE publications.

Saviano O.J. Turvey, E.B. 2011. Rape Investigation Handbook, Second Edition. San Diego, San Fransisco, New York, Boston, London, Sydney, Tokyo, Amsterdam, Heidelberg, Oxford, Paris, Singapore: Elsevier

Scoville, D. 2007. How to Interview a Child. Police The Law Enforcment Magazine kodulehelt www.policemag.com/channel/patrol/articles/2007/06/how-to-interview-a-child.aspx välja otsitud 24.11.2013.

Smallbone, W.S. Wortley K.R. 2001. Child Sexual Abuse: Offender Characteristics and Modus Operandi. Austraalia kriminoloogia intstituudi kodulehelt www.aic.gov.au/documents/1/D/7/%7B1D7F5F5E-2B6A-44CA-B2CB-9B330AE888A8%7Dti193.pdf välja otsitud 07.01.2014.

Soonets, R. 1997 Lapse väärkohtlemise mõiste ja liigid. Raamatus „Laste väärkohtlemine“ (Toim. D.Kutsar). (lk 91-105) . Tartu: Kirjastus AS ATLEX.

Sootak, J. Pikamäe, P. 2011. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: kirjastus Juura.

Swanson, R.C., Chamlin, C.N. Territo, L., Taylor, B. 2012 Criminal Investigation. Eleventh Edition. McGraw-Hill Companies.

Terminibaas ESTERM. Välja otsitud ESTERM kodulehelt
mt.legaltext.ee/esterm/concept.asp?conceptID=50396&term=patognoomne 12.02.2014

Turvey, E.B. 1999. Criminal Profiling. An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. San Diego, San Fransisco, New York, Boston, London, Sydney, Tokyo: Academic Press.

Turvey, E.B. 2008. Criminal Profiling, The Third Edidtion. An Introduction to Behavioral Evidence Analysis. San Diego, San Fransisco, New York, Boston, London, Sydney, Tokyo, Amsterdam, Heidelberg, Oxford, Paris, Singapore: Elsevier..

Walton. D. 2008. Informal Logic A PRAGMATIC APPROACH. Second Edition. Cambridge University Press.

What is anal cancer. 2013. Välja otsitud Ameerika kasvaja ühiskonna kodulehelt
www.cancer.org/cancer/analcancer/detailedguide/anal-cancer-what-is-anal-cancer.

LISAD

Lisa 1. Intrevjuu küsimustik

1. Palju on Teie prefektuuris seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid, mis erinevatel põhjustel on jäänud avastamata?
2. Millised toimingud viiakse läbi, et avastada laste vastu toimepandud seksuaalkuritegusid?
3. On Teil ettepanekuid, milliseid meetodeid võiks antud kuritegude avastamisel veel kasutada lisaks praegu kasutusel olevatele või mida võiks antud toimingute puhul muuta?
4. Kas laste vastu toime pandud seksuaalkuritegusid avastatakse ka varem lahendatud kuritegude kaudu, kui jah, siis milliseid meetodeid selleks kasutatakse?
5. Mida arvate profileerimise võimalikkusest laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude uurimisel?
6. Kui suures osas panevad selliseid kuritegusid toime isikud, kes on varasemalt seksuaalkuriteo eest karistatud?
7. Kas oleksite võimeline ära tundma mõnda seksuaalset väärkohtlejat käekirja/töömeetodi/rituaalide järgi?
8. Mis on peamiseks põhjuseks laste seksuaalse väärkohtleja retsidiivsusel?
9. Kuidas suhtute antud kuriteo puhul määratud karistustesse? Kas Teie arvates tuleks midagi muuta, et ära hoida või vähendada antud kuritegusid?

Lisa 2. Lapse seksuaalse väärkohtleja olemus

Ei ole olemas ühte kindlat seksuaalse väärkohtleja või ka füüsilise väärkohtleja tüüpi nagu ei ole olemas kindlat ohvri tüüpi. Väärkohtlejad võivad olla erinevast soost, erinevast vanusest ja erineva sotsiaalmajandusliku taustaga. (Pomponio 2004:8) Seksuaalseid väärkohtlejaid on võimatu eristada mistahes teisest lapsevanemast, sugulasest, naabrist või sõbrast. Väärkohtlejad võivad olla töölised, parlamendiliikmed, professorid, bussijuhid või muu ameti pidajad. (Ainscough, Toon 2006:270-271) Paljud väärkohtlejad paistavad olevat normaalsed, intelligentsed, edukad, töötavad inimesed, kellel puudub eelnev kuriteoregister. On esitatud väga palju erinevaid väärkohtleja tüpoloogiaid, aga ükski neist ei ole üksmeelselt aktsepteeritud, kuna on liiga vähe uuringuid, mis toetaks mõnda kindlat tüpoloogiat. (Pomponio 2004:13)

Pomponio (*ibid*) on öelnud, et väärkohtlejatele on omased mõningad arenguhäired, näiteks tema enda väärkohtlemine lapsepõlves, empaatiavõime puudumine, depressioon, eraldatus, halb emotsioonide kontroll, jäigad seksuaalsed ning usulised väärtused ja samuti võivad esineda halvad sotsiaalsed oskused. Samuti on Ainscough ja Toon (2006:58) välja toonud, et väärkohtleja võib olla keegi, keda on seksuaalselt, emotsionaalselt või füüsiliselt väärkoheldud, kas lapsena või täiskasvanuna ning ta võib teisi väärkohelda, et tunda ennast võimukamana, pannes kedagi teist kannatama.

On aga olemas mõned laste seksuaalsele väärkohtlejale omased tunnused, milles erinevad autorid ja uuringud on ühtsel seisukohal. Enamik autoreid leiab, et laste seksuaalse väärkohtlemise paneb toime enamasti just meesterahvas ning väga paljudel juhtudel on toimepanijaks keegi ohvri perekonnast või perekonnale lähedane isik. Soonets (1997:98) on öelnud, et väärkohtlemise toimepanijaks on kõige sagedamini kasuisa või isa, perekonna meestuttav, sugulane või naaber.

Samas on küllaltki suur protsent väärkohtlemise juhtumeid, mis on toimepandud isikute poolt, kes ei ole lapsele või lapsevanematele tuttavad. Seetõttu on oluline vaadelda erinevaid väärkohtleja tüüpe. Swanson, Territo, Chamlin ja Taylor (2012:313-315) jagavad väärkohtlejaid, tulenevalt nende seksuaalsetest eelistustest, kaheks:

1. Situatsioonilised väärkohtlejad, kes ei eelista lapsi seksuaalselt, aga astuvad lastega sugulisse vahekorda mitmetel keerukatel põhjustel. Seda liiki väärkohtlejaid on küll rohkem, aga tavaliselt on neil vähem ohvreid.
2. Lapsi seksuaalselt eelistavad väärkohtlejad, kelle seksuaalsed fantaasiad keskenduvadki lastele ja kes väärkohtlevad neid, mitte situatsioonilise stressi või muu põhjuse tõttu, vaid seetõttu, et nad on seksuaalselt huvitatud lastest. Selliste inimeste seksuaalse käitumise mustreid nimetatakse seksuaalseteks rituaalideks. Sellist liiki väärkohtlejaid on küll vähem, aga neil on tavaliselt rohkem erinevaid ohvreid.

Situatsioonilised väärkohtlejad jagunevad Holmesi (1996:136-139) järgi neljaks:

- Regresseerunud- pöördub ajutiselt laste kui objektide poole, et saada seksuaalset rahuldust, kuna tema elus on juhtunud sündmused, mis alandavad tema enesehinnangut. Regresseerunud väärkohtleja on geograafiliselt püsiv, töötav ja abielus. Võib olla probleeme alkoholiga.
- Moraalselt valimatu- võimalusel väärkohtleb kõiki olemasolevaid isikuid. Tema jaoks on lapsed järjekordne kategooria võimalikest ohvritest.
- Seksuaalselt valimatu- eesmärgiks on lihtsalt seksuaalne eksperimenteerimine. Võib kaasata oma bioloogilisi ja ka kasulapsi seksuaalsetesse tegevustesse. Lapsed ei ole tema seksuaalne eelistus, vaid nad lihtsalt on olemas.
- Ebaadekvaatne- kannatab mingi vaimse puude all, mistõttu ta ei tee vahet õigel ja valel. Sellist tüüpi väärkohtleja naabrid on tavaliselt temast teadlikud ning teda tuntakse kui üksildast ja imelikku isikut. Tavaliselt füüsilisi vigastusi lapsele ei tekita.

Lapsi seksuaalselt eelistavaid väärkohtlejaid jagab Holmes (1996:139-142) kolmeks alamkategorriaks:

- Sadistlikud- tavaliselt valib endale selliseid ohvreid, kes on tema jaoks tundmatud. Ta ei ürita tavaliselt meelitada last endaga tulema, vaid kasutab selleks enamasti füüsilist jõudu. Seda tüüpi väärkohtlejad ei näita lapse suhtes armastust, vaid nende eesmärk on põhjustada lapsele kannatusi ja hiljem ohver ka tappa.

- Võrgutav- meelstab lapsi läbi tähelepanu ja kingituste jagamise. Temal võib olla ühel ja samal ajal mitu ohvrit.
- Kinnisideeline- ihaldab laste tähelepanu. Enamasti eelistab meessoost lapsi ning on väga väike kontakt eakaaslastega. Üldjuhul on ta vallaline ning tunneb ennast ebamugavalt teiste täiskasvanute seltskonnas.

Holmes ja Holmes (*ibid*) ütlevad, et kõige tihedamini väärkohtlevad lapsi ja puutuvad kokku kriminaalõigussüsteemiga ebaadekvaatsed, regresseerunud, sadistlikud ja kinnisideelised väärkohtlejad.

Väärkohtlejad võivad olla laste vastu kenad ja neid välja viia; võimaldavad neile asju, mida nad tavaliselt ei saaks, ja pööravad neile rohkesti tähelepanu, millega võidavad nad laste usalduse. Seetõttu võib laps armastada väärkohtlejat, samal ajal tunda ka segadust kui väärkohtleja käitub seksuaalselt. (Ainscough, Toon 2006:273) Samuti on väitnud Pomponio (2004:13), et põhiline ühisjoon väärkohtlejal seisneb ligipääsus lastele läbi karajääri valikute, elukorralduse, üksikvanemate aitamise ja vabatahtliku töö. Ainscough ja Toon (2006:58) ütlevad, et esimese ja kõige olulisema asjaoluna, miks lapsi üldse väärkoheldakse, on see, et nad on sattunud kontakti inimesega, kes tahab lapsi väärkohelda. Samas laps ei tekita väärkohtlejas iha väärkohelda - see on tal juba enne kui tekib sobiv laps, kuna tavaliselt eelneb väärkohtlemisele periood, mil ta fantaseerib, mida ta kavatses lapsega teha.

Seega saab öelda, et ei ole võimalik tuua välja väärkohtleja mingeid kindlaid tunnuseid ja omadusi, kuna enamik väärkohtlejaist paistavad olevat täiesti normaalsed ja tavalised inimesed, kellel on oma elu ja töö ning nad ei paista silma mitte millegi kriminaalsega. Samuti on väärkohtlejaid keeruline jaotada tüüpide järgi, kuna võimalusi jaotamiseks on mitmeid. Seetõttu on väärkohtleja olemuse defineerimise näol tegemist väga keerulise tegevusega ning ühtset põhjanevat definitsiooni ilmselt ei ole võimalik esitada.